

RF – Rogalandsforskning. <http://www.rf.no>

Olav Befring og Kirsten Allred

Rusforebygging fra scenekanten

- en evaluering av KOLON teaterstykke "Høyt henger de...og søte er de!"

Rapport RF – 2005/095

Prosjektnummer: 720 1975
Prosjektets tittel: Evaluering av KOLON
Kvalitetssikrer: Sverre M. Nesvåg

Oppdragsgiver(e): Juvente

ISBN: 82-490-0361-6

Forord

Formålet med dette prosjektet har vært å evaluere KOLON teaterforestilling slik forestillingen ble fremført for ungdomskoler og videregående skoler i sesongen 2004/2005. Evalueringen er et svar på myndighetenes krav om at frivillige organisasjoner skal dokumentere effekt av sine rusforebyggende tiltak. Arbeidet har vært gjennomført i perioden august 2004 til og med april 2005, og bygger på data innhentet fra de skolene KOLON besøkte i perioden oktober 2004-januar 2005.

Vi takker Juvente for oppdraget, og for all hjelp og støtte underveis i prosjektet.

Stavanger 23. mai 2005

Kirsten Allred, prosjektleder

Sammendrag

Hensikten med dette prosjektet har vært å se nærmere på KOLON teaterforestilling, eid og drevet av den rusgiftpolitiske ungdomsorganisasjonen Juvente, og hvilken innvirkning forestillingen kan sies å ha på ungdom i alderen 15-17 år. Bakgrunnen for evalueringen er kravet i regelverket for tilskuddsordningen (for rusforebyggende prosjekter og tiltak) om at rusforebyggende tiltak innen frivillig sektor må kunne dokumentere eller sannsynliggjøre rusforebyggende effekt.

Prosjektet problematiserer til en viss grad effektkravene fra tilskuddsordningen, og bygger sine slutninger på egenrapportering av opplevd innvirkning på egne holdninger og eget forbruk. Data ble innhentet ved hjelp av to spørreskjemaundersøkelser rettet mot elever ved et utvalg skoler, og gjennomført i perioden september 2004 til februar 2005. Analyserammen som er lagt til grunn for arbeidet består i å måle varigheten av inntrykk fra forestillingen, og forutsetter to ulike måletidspunkter. Spørreundersøkelsene er derfor foretatt umiddelbart etter at elevene har sett forestillingen, og omtrent en måned senere. Det ble i tillegg ble det gjennomført fire gruppeintervjuer ved henholdsvis to ungdomsskoler og to videregående skoler.

Resultatene fra undersøkelsene viser at mellom 70 og 80 prosent av ungdommene i undersøkelsen sitter igjen med et positivt inntrykk av forestillingen. Både rollefigurene og situasjonene som framstilt ble opplevd som realistiske og relevante for elevenes egen hverdag. Mange av ungdommene kjente igjen både seg selv og sine venner i det de fikk se. Resultatene viser i tillegg at over 60 prosent av elevene som har sett forestillingen, diskuterte stykket med venner i etterkant. Så mange som 40 prosent av elevene ga uttrykk for at de har fått større forståelse for ungdom som velger å ikke drikke, og nærmere 20 prosent tror forestillingen vil ha en innvirkning på eget forbruk og holdninger til rusmidler. Undersøkelsen avdekker videre at i overkant av 40 prosent av ungdommene som ble spurt en måned etter forestillingen, oppgir at de har hatt et lavere forbruk enn normalt i tiden etter forestillingen, og at i underkant av 20 prosent av disse oppgir KOLON som den ene eller en av flere årsaker til dette.

KOLON ser med årets forestilling ut til å treffe jenter i noen grad bedre enn gutter, og i tillegg de som har et moderat eller lavt alkoholforbruk. Det kan også se ut som om forestillingen mister noe av sin effekt på de eldre elevene, og de som har et relativt hyppig alkoholforbruk.

Sammenfattet kan vi likevel si at KOLON teater har klart å etterlate seg et relativt varig og positivt inntrykk på de ungdommene som har sett stykket. KOLON har til en viss grad klart å skape større forståelse for ungdom som ikke drikker blant de som selv drikker, og inspirert en del elever til å tenke gjennom egne holdninger til alkohol. Stykket bidrar dermed til å sette temaet på dagsorden, og fordrer til diskusjon blant ungdommen. Det ser og ut til av argumentene som blir presentert i stykket overlever ”meningsforhandlingen” med nærmiljøet en god tid etter stykket ble spilt.

Innhold

1	INNLEDNING	7
1.1	KOLON teaterforestilling	8
2	EVALUERINGSOPPDRAGET	10
2.2	Teoretisk begrunnelse for metodevalg	11
2.3	Analysemodell.....	14
2.4	Datagrunnlag	15
2.5	Optisk innlesning av spørreskjema	17
3	RESULTATER.....	18
3.1	Resultater fra den umiddelbare opplevelsen av forestillingen	18
3.2	Resultater en måned etter forestillingen.....	28
3.3	Sammenligning av umiddelbare og bearbejdede inntrykk.....	35
4	KONKLUSJON	38
5	REFERANSER.....	41
	VEDLEGGSTABELLER.....	42
	Spørreundersøkelse umiddelbart etter forestillingen.....	42
	Spørreundersøkelse en måned etter forestillingen.....	45

Tabeller

Tabell 1. Fordeling på klassetrinn/studieretning, skjema 1. Antall og prosent	16
Tabell 2. Fordeling på klassetrinn/studieretning, skjema 2. Antall og prosent	17
Tabell 3. Elevsvar fordelt på skole og fylke*	18
Tabell 4. Alders- og kjønnsfordeling i utvalget. Prosent.....	19
Tabell 5. Fordeling på alder og skole/studieretning. Prosent	20
Tabell 6. Hvor ofte drikker du alkohol? Prosent	20
Tabell 7. Hvor mange alkoholenheter drakk du siste gang du drakk? Prosent	21
Tabell 8. Hva synes du om forestillingen? Prosent	22
Tabell 9. Troverdige rollefigurer og situasjoner. Prosent.....	23
Tabell 10. Hvilken rollefigur kjente du deg mest igjen i? Prosent.....	24
Tabell 11. Kjente du igjen noen av vennene dine i noen av rollefigurene? Prosent	24
Tabell 12. Viktigste tema som blir tatt opp i forestillingen. Prosent.....	25
Tabell 13. Hvilke budskap syntes du stykket formidlet? Prosent.....	26
Tabell 14. Hva fikk du ut av å se KOLON-forestillingen? Prosent	27
Tabell 15. Alders- og kjønnsfordeling. Prosent.....	28
Tabell 16. Fordeling på kjønn og skole/studieretning. Prosent.....	29
Tabell 17. Hvor ofte drikker du alkohol? Prosent	29
Tabell 18. Hvor gammel var du første gang du ble beruset av alkohol? Prosent.....	30
Tabell 19. ”Hvor mange alkoholenheter drakk du siste gang du drakk? Prosent.....	30
Tabell 20. Holdninger til rusmidler/rusmiddelbruk. Prosent.....	31
Tabell 21. Har du snakket med noen om KOLON-forestillingen? Prosent.....	32
Tabell 22. Ta stilling til følgende utsagn (Del I). Prosent.....	33
Tabell 23. Svar på utsagnet ”KOLON har inspirert meg til å ikke drikke ved anledninger der mine venner gjør det”*	34
Tabell 24. Ta stilling til følgende utsagn (Del II). Prosent*	34
Tabell 25. Har du drukket mindre enn vanlig siste måneden? Prosent	35
Tabell 26. Hvis ja, tror du endringen skyldes KOLON-forestillingen? Prosent	35
Tabell 27. Sammenligning av de to utvalgene i forhold til spørsmålet ”Hva synes du om forestillingen?” Prosent	36

Tabell 28. Sammenlikning av resultater (Del I). Utvalg 1 og 2*. Prosent	36
Tabell 29. Sammenlikning av resultater (Del II). Utvalg 1 og 2. Prosent.....	37
Tabell 30. Hvor ofte drikker du alkohol? Etter kjønn. Prosent	42
Tabell 31. Hvor ofte drikker du alkohol? Etter studieretning. Prosent.....	42
Tabell 32. Hvor ofte drikker du alkohol? Etter alder. Prosent	43
Tabell 33. Lærte du noe om jenter/gutter du ikke visste fra før? Prosent	43
Tabell 34. Ble teaterstykket diskutert i klassen før forestillingen? Prosent	43
Tabell 35. Synes du rollefigurene/situasjonene var troverdige? Fordelt på drikkehyppighet. Prosent	44
Tabell 36. Hvilke organiserte fritidsaktiviteter er du med i? Prosent*.....	45
Tabell 37. Regler hjemme om alkoholforbruk. Prosent	45
Tabell 38. Hva synes du om forestillingen? Prosent	45
Tabell 39. Ble teaterstykket diskutert i klassen før eller etter forestillingen? Prosent ...	46
Tabell 40. Svar på to utsagn om gjenkjennelse i rollefigurene. Prosent	46
Tabell 41. Kjenner du noen som bruker følgende rusmiddel? Prosent	46
Tabell 42. Har du selv noen gang prøvd følgende rusmiddel? Prosent.....	47
Tabell 43. Kunne du tenke deg å la være å drikke? Prosent.....	47
Tabell 44. Hvor godt stemmer disse utsagnene? Prosent	47
Tabell 45. Tidligere rusmiddelundervisning. Prosent	48
Tabell 46. Opplevd utbytte av tidligere rusmiddelundervisning. Prosent	48

1 Innledning

Tiltak rettet mot rusmiddelforebygging i Norge er mange og varierte, men kan i grove trekk deles inn i tiltak som søker å påvirke etterspørselen etter rusmidler, og tiltak som søker å påvirke tilbudet. I tillegg er det vanlig å karakterisere tiltakene som primærforebyggende dersom de retter seg mot hele befolkningen, sekundærforebyggende dersom de retter seg mot utvalgte risikogrupper, og tertiærforebyggende dersom de retter seg mot risikoindivider (Fekjær 2004). Denne rapporten er resultatet av en evaluering av et primærforebyggende, etterspørselreducerende tiltak. Tiltaket er teaterforestillingen KOLON, organisert innunder den rusgiftpolitiske ungdomsorganisasjonen Juvente.

Primærforebyggende tiltak er ofte rettet mot ungdom under 18 år. Skolen er dermed den lettest tilgjengelige arenaen for slikt arbeid, for her nås alle. Frivillige organisasjoner er viktige aktører i dette arbeidet, og en rekke slike organisasjoner får statlige tilskudd til rusforebyggende prosjekter og tiltak. Tilskuddsordningen forvaltes av Sosial- og helsedirektoratet. I vurderingen av om et tiltak er støtteberettiget stiller direktoratet en del legitime krav om dokumentasjon. Eksempel på dette er blant andre krav om dokumentasjon av organisering på alle nivå og at en benytter seg av kunnskapsbaserte virkemidler.

Det stilles imidlertid også noen krav som er litt mer problematiske og som har konsekvenser for dette prosjektet. Vi tenker her særlig på kravet om at tiltakene skal innfri kvalitetskriterier i forhold til langsiktige virkninger. Det har vist seg at det er særlig her de metodiske utfordringene for rusfeltet ligger (NoU 2003:4). Hvordan kan man, i møte med vrimmelen av aktører og påvirkningskilder som er rettet mot ungdom, på en pålitelig og meningsfylt måte sette et mål på i hvilken grad et spesielt tiltak hadde den avgjørende virkningen på et enkelt individs holdning til, og/eller bruk av rusmidler? Er dette kravet om dokumenterbar effekt et ideal hentet fra klinisk laboratorieforskning i positivistisk ånd¹, som det er vanskelig, for å ikke si umulig å leve opp til, eller er det et legitimt krav som det er økende rom for å tolke innfrielsen av?

Det er viktig å være klar over at dette prosjektet først og fremst er en evaluering av virkningene av årets KOLON forestilling på målgruppen. Men refleksjoner omkring de metodiske utfordringene utgjør ikke bare en viktig del av avgrensningen av prosjektet, men også i neste runde utfordringene for rusfeltet og tilskuddsmyndighetene. Rapporten kan dermed både leses som en evaluering av KOLON, og som en problematisering av effektkravene de rusforebyggende tiltakene stilles overfor. Rapportens konklusjoner bygger dels på kvalitative og kvantitative data, og dels på teoretiske refleksjoner.

¹ Se Hans Skjervheim og positivismedebatten på 60- og 70-tallet

1.1 KOLON teaterforestilling

KOLON ble etablert i 1980 og er en del av den rusgiftpolitiske ungdomsorganisasjonen Juvente. Bakgrunnen for opprettelsen var mangelen på rusforebyggingstiltak rettet mot elever i den videregående skolen, og et ønske fra Juventes side om å drive rusforebyggende arbeid ved hjelp av en teaterforestilling.

KOLONs primære målgruppe er elever i videregående skoler. Det har imidlertid etter hvert kommet til en del ungdomsskoler som KOLON har spilt forestillingen for². KOLONs endelige eller faktiske målgruppe må dermed kunne sies å også omfatte elever på ungdomsskolens 10. klassetrinn.

Hovedmålet for KOLONs arbeid, slik det går fram av deres søknad om tilskudd til rusforebyggende tiltak for 2005, er å sette fokus på rusmiddelbruk blant ungdom, og da spesielt i forhold til i hvilke sosiale sammenhenger rusmidler brukes og i hvilke situasjoner ungdom utsettes for drikkepress. KOLON ønsker med forestillingen å gi ungdom gode argumenter i forhold til drikkepress, og dermed gjøre ungdommen bedre i stand til å takle den sterke, og ofte subtile påvirkningen i forhold til bruk av alkohol som finnes ellers i samfunnet.

Den overordnede målsetningen er å:

”skape insitament til bevisste valg om enten å være solidarisk i en situasjon hvor man velger et lavt forbruk på grunn av hensynet til medmennesker, og/eller skape større forståelse for behovet for restriksjoner og reguleringer knyttet til bruk av alkohol og andre rusgifter” (Søknad om tilskudd 2005, side 6)

Stykket bruker humor og aldersaktuelle tema for å bringe rusmiddelbruk på banen i forhold til ungdommene, og prøver å provosere fram diskusjon blant publikum i etterkant.

KOLON er først og fremst teaterforestillingen ved samme navn, men elever i enkelte deler av landet får også, som en oppfølgingsaktivitet, tilbud om å delta på et kulturverksted (120-150 ungdommer). Kulturverkstedet fungerer også som en innfallsport til eventuelt videre engasjement i Juvente, men denne siden av KOLON er ikke et tema i denne rapporten.

Av andre delmål KOLON opererer med er å;

- Gi ungdom argumenter for rusrestriktivitet som de husker og benytter i spesifikke valgsituasjoner senere i livet.
- Gi ungdom argumenter og et insitament for å utsette debutalderen for rusgifter
- Vise dem som allerede har forsøkt rusgifter at det finnes situasjoner der det verken passer med, eller er behov for alkohol

² I følge Harald Stensland, KOLON, 18.5.2005

- Få ungdom til å reflektere over og snakke sammen om eget og andres forhold til rusgifter

Teatergruppen består av fire skuespillere ansatt på full tid fra 1. august til 15. mai påfølgende år. I løpet av denne tiden turnerer de fire Norge på kryss og tvers og spiller for til sammen rundt 40 000 ungdommer fordelt på ca 120 forestillinger³. Skuespillerne er unge mennesker som rekrutteres fra Juvente, fra publikum eller fra mediefolkeshøgskoler i Norge, og skiftes ut med nye skuespillere for hvert år.

Teater som virkemiddel i rusforebygging er en såpass unik tilnærming at det ikke bygger på dokumenterte forebyggende effekter, men teatergruppen har altså en utelukkende forebyggende hensikt med sitt arbeid.

³ KOLON har hatt en nedgang i antall spilte forestillinger de senere år fra ca 160 til ca 120 i året. Antallet gjennomførte forestillinger for sesongen 2004/2005 ser imidlertid ut til å bli ca 150. Denne økningen fra fjoråret skyldes mest sannsynlig at prisen for de videregående skolene er mer enn halvert.

2 Evalueringsoppdraget

Rogalandforskning har fått i oppdrag å evaluere mulige virkninger av teaterforestillingen KOLON, slik denne er utformet og gjennomført for skoleåret 2004/2005. Forestillingen er en en-akters oppsetning på ca en time. Stykket er etter utsagn fra gruppen selv, en fullstendig nyskriving, i forhold til tidligere års forestillinger som oftest har vært omskrivninger eller modifiseringer av eldre stykker. KOLON, som rusforebyggende tiltak, får tilskuddsmidler fra staten og har dermed et krav på seg om å ha evaluerbare mål og å kunne ”sannsynliggjøre” rusmiddelforebyggende effekt (se innledning). Kravet til frivillige organisasjoner om å dokumentere effekten av sine rusforebyggende tiltak er ikke nytt, men i motsetning til tidligere, er kravet siden 2003 formalisert i eget regelverk og gjelder nå *alle* organisasjoner som søker midler gjennom tilskuddsordningen. Formålet med tilskuddsordningen er å styrke frivillig rusforebyggende arbeid på nasjonalt nivå (http://www.rusdir.no/tilskudd/kunngj_prosjekt.htm)

2.1.1 Metodisk utfordring

Kravet til rusforebyggingstiltak som faller inn under tilskuddsordningen går altså ut på at organisasjonene som søker om tilskudd skal *sannsynliggjøre* at prosjektene/tiltakene har en rusmiddelforebyggende effekt. De overordnede føringene for det rusmiddelforebyggende arbeid har utgangspunkt i det man per i dag vet *kan ha* en effekt både i forhold til kunnskap og atferd. Basert på en kunnskapsoppsummering av nasjonal og internasjonal forskning på temaet, slås det i NOU 2003:4 fast at skolebaserte (alkoholforebyggende) programmer øker kunnskapsnivået, men i liten grad påvirker atferd. En kombinasjon av tiltak som interaktiv læring, foreldreopplysning, sammensatte tiltak og elev til elev (peer) påvirkning kan virke på atferd, men langvarig effekt er ikke dokumentert. Det er svært få evalueringsstudier som kan vise til langtidseffekter som følge av rusforebyggende tiltak.

Interaktive tiltak er basert på deltakermedvirkning, hvor en ønsker å påvirke elevenes faktiske atferd gjennom å styrke deres evne til å foreta gode valg i vanskelige situasjoner (mestring). I tillegg til elevene selv, kan foreldre, nærmiljø og venner trekkes med i interaktive programmer. Peer-to-peer programmer faller inn under interaktive tiltak (NOU 2003:4).

Oppdraget er dermed, slik Rogalandforskning (RF) tolker det, ikke noen rett frem og enkel oppgave, men krever en forståelse for hva det er mulig å måle/påvise i forhold til tiltak som søker å endre menneskers holdninger og atferd. På bakgrunn av de erfaringene rusmiddelfeltet har gjort seg, og de økonomiske rammene for dette prosjektet, velger vi derfor å ta steget vekk fra mer tradisjonelle og kvasiekperimentelle tilnærminger, med kontrollgrupper og før og etter målinger, og heller benytte oss av to uavhengige målinger av selve opplevelsen av teaterforestillingen, en umiddelbart etter forestillingen og en ca en måned etter.

Målingene er gjort på to uavhengige utvalg, og hviler på elevenes egne refleksjoner omkring mulige fremtidige endringer i holdninger til rusmidler, og i siste instans

refleksjoner omkring endringer i rusvaner og holdninger til rusmidler siden de så forestillingen. Om elevene faktisk drikker mindre etter å ha sett forestillingen er det vanskelig å måle⁴, men dersom de etter forestillingen for eksempel viser større vilje til å tenke gjennom konsekvensene av rusmiddelbruk, og/eller viser større forståelse for ungdom som velger å ikke drikke, så er det i det minste sannsynlig at forestillingen har en reell forebyggende virkning.

Vi tror derfor vi yter KOLON litt større rettferdighet om vi utvikler og bruker en modell som måler varigheten av inntrykk fra forestillingen, enn om vi prøver å måle effekten av tiltaket gjennom endringer i atferd direkte. Det er i det hele tatt tvilsomt om det på en pålitelig måte ville latt seg gjøre å isolere *den virksomme* faktoren i eventuelle atferdsendringer i forhold til rusmiddelbruken i målgruppen. Vi vil derfor supplere datagrunnlaget med teoretiske refleksjoner for å kunne si noe om det er sannsynlig at målgruppen har endret, eller kommer til å endre sine rusvaner som følge av forestillingen. Dette er delvis i samsvar med veiledningen fra Sosial- og helsedirektoratet i forhold til planlegging og evaluering av forebyggende arbeid (Sosial- og helsedirektoratet 2003)

2.2 Teoretisk begrunnelse for metodevalg

Som vi har indikert i innledningen til denne rapporten, er det av stor viktighet at vi tar tak i, og utforsker teoretisk hva det i praksis vil medføre å kreve at et tiltak skal kunne ”sannsynliggjøre forebyggende effekt”. Vi er inneforstått, og helt på linje, med direktoratet, når det gjelder kravene til dokumentering av organisering og tydeliggjøring av mål og målgrupper osv. Det som er problematisk er de mer vitenskapelige kravene om dokumentering av effekt, slik disse skisseres i direktoratets veiledning til Planlegging og evaluering av forebyggende arbeid (15-1145). Veiledningen er først og fremst tiltenkt som hjelp i prosessen i forhold til søknad om tilskudd, men får likevel implikasjoner for de som skal evaluere tiltaket, altså i dette tilfelle RF. Uten å gå i detalj her, er det vår generelle oppfatning at veiledningen, selv om den er svært god på flere områder, til en viss grad stiller litt for ”kliniske” evalueringskrav til forebyggende arbeid innen rusmiddelfeltet, og dermed til en viss grad undervurderer kompleksiteten i det å være menneske. Veiledningen ser rett og slett i for stor grad vekk fra at endringer og utvikling først og fremst skjer i møtet med andre mennesker og andre nettverk (Lysgaard 1961). Vi stiller altså spørsmål ved i hvilken grad det lar seg gjøre å isolere årsak og virkning i forhold til rusforebyggende tiltak, og samtidig understreker vi problemstillingene omkring hva det på en meningsfylt måte lar seg gjøre å måle etter vitenskapelige standarder.

4 Både fordi flere i utvalget ikke drikker alkohol og dermed ikke vil avdekke endring om de fremdeles ikke drikker etter et tiltak, og fordi det er for kostnadskrevende m,m.

2.2.1 Hva påvirker menneskelige valg?

Det kan kanskje virke merkelig å ta dette opp her, men vi tror likevel det er hensiktsmessig i forhold til kravene fra direktoratet å reflektere over hva det egentlig vil si å være menneske, hva man mener å kunne utøve en pålitelig og forutsigbar påvirkning på, og hva man dermed i neste instans mener det er mulig å påvise, eller sannsynliggjøre effekten av.

For det første kan man relativt sikkert si at det meste av menneskelig handlings- og tankemønster er lagt vel innen man når tenårene (Freud, Ericksen m fl, I Pervin and John 1997). Det finnes også forskning som viser til medfødte personlighetstrekk (Smith and Ulvund 1991). I praksis vil dette si at dersom du for eksempel treffer en gammel tulling, har vedkommende sannsynligvis vært en tulling hele livet, han har bare blitt gammel i tillegg. For det andre er det forskning som antyder at det rett og slett ikke eksisterer biologiske mekanismer i mennesket som har evnen til å lagre kunnskap (Stacey 2001), men at dette er noe som kontinuerlig må reforhandles og fortolkes i møte med den/de signifikante andre (Løgstrup, K.E, I Hauge 1992; Lévinas 1996; Nortvedt, Bauman et al. 1996). Det å være menneske er således kontinuerlig å konstruere og rekonstruere sin identitet og sin oppfatning av verden gjennom å forhandle om mening og makt (Mead 1962; Berger and Luckmann 1966). Som veiledende i disse møtene med den/de signifikante andre, er det slik at jo større fravær av makt i den kommunikative interaksjonen, jo mer konstruktiv og meningsbærende vil kommunikasjonen være (Habermas 1984). Det er imidlertid ikke mulig å gjøre fortolkningen/forhandlingen, og dermed konstruere/rekonstruere sin identitet alene, men er noe som må være et tema for flere, eller minst to (Wittgenstein 1997).

Det sentrale i en slik ”herredømmefri diskurs” vil videre være anerkjennelsen av at mennesket tenker ”bakover”, men handler ”framover” (Hegel and Østerberg 1999), og slik sett alltid vil søke å tolke og forhandle om nye opplevelser/erfaringer ut fra kontinuerlige fortolkninger av tidligere opplevelser/erfaringer (Piaget, mfl, I Pervin and John 1997). Det er altså vanskelig å nå enkeltindividet med budskap som ikke på noen måte oppleves som relevant⁵. Presentasjonen av et budskap, og overbevisning generelt, er dermed et spørsmål om timing og interaksjon mellom forhandlingsarenaer (Lysgaard 1961), så vel som retorisk og kommunikativ kompetanse (Befring 2005).

Med denne framstillingen av hva det vil si å være menneske qua menneske i tankene, blir det ikke vanskelig å forstå hvorfor tradisjonell kateterpreget undervisning, eller patologisk undervisning (Dale 1999), der eleven blir servert ”ferdigtygget” informasjon, har mindre effekt på holdninger til og bruk av rusmidler, enn for eksempel mer interaktive tilnærminger der elevene aktivt oppdager, og kontrollert erfarer, farene med rusmidler i samspill med andre, medelever og jevnaldrende (NOU 2003:4). I mer

5 Se også Darnell, F. and A. Hoem (1996). Taken to extremes : education in the Far North. Oslo, Scandinavian University Press.

interaktive tiltak er ”forhandlingsgrunnlaget” for den enkelte rett og slett større, og uten at den enkelte selv direkte må erfare faren med rusmidler. Den indirekte erfaringen kan altså fungere vel så bra som direkte erfaringer, bare opplevelsen er realistisk nok.

Det finnes imidlertid en tredje tilnærming som, ut fra det vi har sagt ovenfor, kan ha et stort potensial for å ”nå” ungdom, og som er fokuset i denne rapporten, nemlig teater. Teater trekker på flere sterke kort i det rusforebyggende arbeidet, og som gjør at potensialet for å ”plante” vedvarende inntrykk i den enkelte, så vel som grupper av mennesker, kan være stort. For det første er teater et kulturelt innslag som virker stimulerende for ”hele mennesket”. På mange måter kan man si at hjernen i hovedsak er en monitor for å overvåke svingningene (emosjonene) i kroppen, og at skillet mellom intellekt og følelser bare er en fagterminologi i maktkampen, og ikke et faktisk biologisk skille (Stacey 2001). Følelsene våre er ”the stuff of life” (Elster 1989 i Hauge 1999), det som driver oss og gir oss motivasjon blant annet til å gjøre noe konstruktivt med livene våre.

En teaterforestilling gir for det andre grunnlaget for en fellesopplevelse, og dermed mulighetene for å gi uttrykk for sin opplevelse av stykket, sammenligne denne med andre sine, osv. Stykket blir dermed et tema som det kan forhandles meningen med, og som kan være med på å definere hvem som er inn/ut i venneflokket (”du skulle vært på forestillingen på tirsdag..”). Et tredje moment er at en teaterforestilling kan mobilisere bredt, ettersom det er relativt høy etterspørsel etter kulturelle tilbud. Teater legger så å si til rette for bred deltakelse. Et fjerde moment er at teater også kan brukes i undervisningsøyemed. Forskningen på dette er kommet langt, spesielt i England, og erfaringene er at det gir gode forutsetninger både for læring og personlig utvikling (Somers 1996 i Hauge 1999).

2.2.2 Konsekvenser for rusfeltet og evalueringen av rusforebyggende arbeid

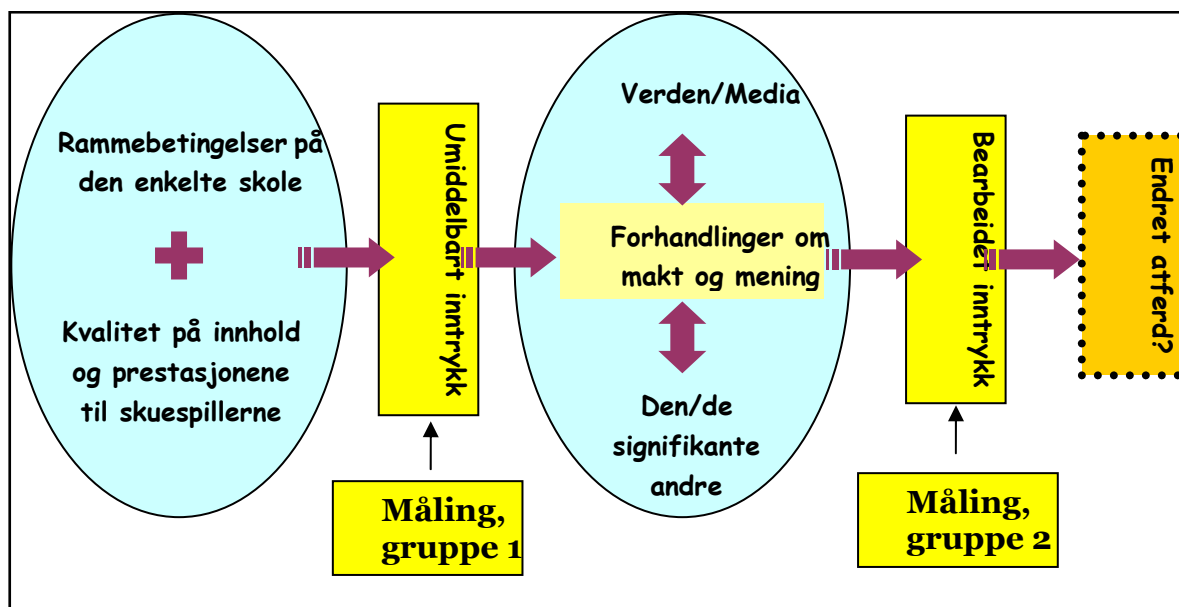
Det man må forstå i møtet med rusforebyggende tiltak er at den/de man søker å ha en innflytelse på, er aktive konstruktører av egen identitet, en prosess som aldri stopper opp og som stadig møter nye arenaer der en identitet må reforhandles og rekonstrueres. Individet møter i tillegg kontinuerlig andre identitetskonstruktører med det samme formålet, nemlig å være litt unik i forhold til andre, og gjerne litt lik de som lar deg være den du har lyst til å være. Rusfeltet, og også alle som omgås mennesker, være seg gammel eller ung, er også forhandlere om makt og mening. Det å tro man kan påvirke mennesket er dermed i første rekke å prøve å forhandle fram et allerede ferdig resultat, og i bunn og grunn et autoritært forsøk på en avklaring av et menings- og maktforhold. Dette går sikkert helt greit på de yngste, men når puberteten setter inn er det en helt annen sak.

Det man derimot kan gjøre er å presentere mer eller mindre bærekraftige argumenter for ungdommene, og som den enkelte kan ta med seg videre til andre forhandlingsarenaer. Hva som er bestanddelene i bærekraftige argumenter, eller god retorikk, er dermed det som må inn i fokus. For dette prosjektet betyr det beste målet på om forestillingen virker forebyggende, er hvilke inntrykk forestillingen har gjort, om den har blitt diskutert med andre, og om de kunne tenke seg å ”eksperimentere” med avhold. Dette er det RF

ser på som indikasjoner på om forestillingen har potensial til å ”overleve” konstruksjonsprosessen.

2.3 Analysemodell

Den sentrale problemstillingen i prosjektet dreier seg altså om hvorvidt KOLON teaterforestilling har en innvirkning på unges holdninger og atferd i forhold til rusmiddelbruk. Skjematisk kan man da framstille ”årsak-virkningsmodellen” i prosjektet som følger:

Figur 1. Analysemodell

Forklaring til figuren:

Figuren må sees som et utsnitt av en prosess der individet forsøker å konstruere sin egen unike identitet. Denne identitetskonstruksjonen er en kontinuerlig forhandling og reforhandling med den/de til en hver tid signifikante andre, og går uavbrutt (kapittel 2.2.1). De to ovale sirklene i figuren illustrerer altså to ulike forhandlingsarenaer på to ulike tidspunkt, den til venstre er under selve forestillingen og i tiden rett etter forestillingen, mens sirkelen til høyre er en tid etter forestillingen. I den venstre sirkelen foregår meningsforhandlingen mellom KOLON og den enkelte tilskuer, mens det i den høyre er uendelig mange flere aktører og inntrykk som den enkelte møter og forhandler med. Ut fra det vi har sagt i teorikapittelet kan man dermed si at det er sannsynlig at validiteten til data fra gruppe 2 som mål på effekten av KOLON, kan være redusert i forhold til validiteten på data fra gruppe 1 fordi den har blitt ”vannet ut” over tid. På den annen side kan det sees på som en styrke for KOLON dersom inntrykkene fra forestillingen er like sterke eller sterkere i utvalg 2 enn i utvalg 1.

Ved å introdusere spørreskjemaet for elevene rett etter forestillingen mener vi altså å i større grad kunne avdekke hva den enkelte synes om stykket, delvis uavhengig av hva andre synes. Dette gir et bedre mål på virkningen av selve stykket, ettersom etterlatte

inntrykk er noe det vil være behov for å forhandle meningen om med andre, og som dermed i neste omgang vil bli et relevant tema. Vårt utgangspunkt er altså at egenrapporteringen av det umiddelbare inntrykket vil være et bedre mål på virkningen av selve forestillingen, enn rapportering av inntrykk etter at den enkelte har fått anledning til å fortolke/forhandle om innholdet i stykket med andre.

Ved å foreta en måling ca en måned etter forestillingen får vi imidlertid i tillegg et mål på hvordan de umiddelbare inntrykkene har klart seg i møtet med den/de signifikante andre og verden ellers, eller om den har blitt et tema i det hele tatt. Dersom den ikke har blitt et tema, kan det sees som et tegn på at forestillingen ikke gjorde det inntrykket en eventuell første respons kunne tyde på.

2.4 Datagrunnlag

For skoleåret 2004/2005 var KOLON satt opp med 150 forestillinger. De videregående skolene hadde for dette året fått tilbud om redusert pris på forestillingen i bytte mot å gjøre seg tilgjengelig for datainnsamling i evalueringen av tiltaket. Noen av skolene har av ulike årsaker falt fra den opprinnelige turnelisten i starten på evalueringen, men der dette fikk konsekvenser for innhenting av data, ble disse erstattet av nye skoler ved å forlenge datainnhentingsperioden. Data ble hentet fra ungdomsskoler og videregående skoler i sør-, øst- og vest-Norge. På grunn av prosjektets oppstartstidspunkt og varighet var det ikke mulig å samle data fra de øvrige delene av landet. Dette må eventuelt gjøres på et senere tidspunkt, i et eventuelt nytt prosjekt.

Flest svar på undersøkelsen er det fra 10. klasseelever og elever på grunnkurs i videregående skoler. I datamaterialet ser vi imidlertid også at noen få elever fra 9. klasstrinn på ungdomsskolen og VK1 på videregående skole har sett forestillingen og svart på skjema, så disse er inkludert i analysen.

Datamaterialet i undersøkelsen ble innhentet i perioden 13. september 2004 til og med 31. januar 2005. KOLON sto selv, etter instruksjoner fra RF, for det praktiske arbeidet med å distribuere spørreskjema til skolene (og eventuell purring på spørreskjemaene), og med å gjennomføre gruppeintervjuer. RF sto for utformingen av intervjuguiden og spørreskjemaer, og avgjorde hvem som skulle få hvilken type datainnsamlingsmetode. Utvalgene ble trukket uten tilbakelegging slik at ingen skoler ble utsatt for flere enn ett datainnsamlingsverktøy, altså enten umiddelbar måling, måling etter en tid eller gruppeintervju. Evalueringen har altså benyttet både kvantitative og kvalitative datainnhentingsmetoder, men de kvalitative dataene er først og fremst tenkt som en støtte i tolkningen av de kvantitative. Det har vært et mål for evalueringsgruppen å nå alle skolene KOLON spilte forestillingen for i prosjektperioden med den ene eller den andre formen for utspørring.

2.4.1 Spørreskjema

Hovedgrunnlaget for vurderingene av KOLON teaterforestilling har vært to spørreskjemaundersøkelser som ble delt ut på to ulike tidspunkt i etterkant av forestillingen. Ett skjema (se vedlegg 1) ble delt ut og samlet inn av kontaktpersonen ved skolen

umiddelbart etter forestillingen, mens det andre ble sendt pr post og delt ut ca en måned etter at KOLON hadde besøkt skolen (se vedlegg 2).

Umiddelbare inntrykk

I det første datautvalget ble åtte videregående skoler og tre ungdomsskoler trukket tilfeldig blant alle skolene som KOLON besøkte i prosjektperioden. Teatergruppen sto for distribusjonen av skjema med svarkonvolutter og instruksjoner, til kontaktperson-/lærer ved skolene. Kontaktpersonene ble så bedt om å dele ut skjema til ca 40 elever (tilsvarende to *hele* klasser) umiddelbart etter forestillingen. Av hensyn til krav om tilfeldige utvalg, instruerte vi, i brev form, kontaktpersonene om å dele spørreskjema ut til de to klassene som ved en alfabetisk opplisting kom først. For videregående skoler skulle de to klassene fortrinnsvis være én allmennfaglig og én yrkesfaglig klasse, dersom begge retninger var representert ved skolen. Totalt kom det inn 348 svar på denne undersøkelsen.

Som Tabell 1 viser, er det ikke alle som har oppgitt klassetrinn/studieretning, men antallet er ikke stort nok til å påvirke resultatene fra undersøkelsen.

Tabell 1. Fordeling på klassetrinn/studieretning, skjema 1. Antall og prosent

<i>Klassetrinn/Studieretning</i>	<i>Antall (%)</i>
Ungdomsskole	148 (43,9 %)
Allmennfag	113 (33,5 %)
Yrkesfag	76 (22,6 %)
Total	337 (100,0 %)

Bearbeidede inntrykk

I det andre utvalget ble det trukket (ved tilfeldig trekking) 18 videregående skoler og tre ungdomsskoler. Etter at den opprinnelige innsamlingsperioden var ute (13.9-16.11.2004), var det et frafall på fem skoler. I tillegg hadde to skoler fått tilsendt, og svart på, feil skjema. For å sikre et tilstrekkelig antall svar ble dermed utvalgsperioden utvidet med en og en halv måned (tom 31.1.2005), og fem nye skoler fikk tilsendt spørreskjema. Disse fem skolene ble ikke trukket tilfeldig, men var rett og slett skoler som hadde kommet til på turnelisten underveis i prosjektperioden.

På samme måte som i første utvalg ble kontaktpersoner ved skolene bedt om å dele ut skjemaene, men her til ca 25 elever (tilsvarende én *hel* klasse) på 10. klassetrinn, og ca 45 elever (tilsvarende to *hele* klasser) på videregående skole. Også her ble det instruert om å velge klasser etter alfabetisk opplisting, og fortrinnsvis én allmennfaglig og én yrkesfaglig klasse dersom disse var representert ved skolen. Antall elever som har svart på denne undersøkelsen er 602. Sju elever har ikke oppgitt studieretning.

Tabell 2. Fordeling på klassetrinn/studieretning, skjema 2. Antall og prosent

<i>Klassetrinn/studieretning</i>	<i>Antall (%)</i>
Ungdomsskole	149 (25,0 %)
Allmennfag	233 (39,2 %)
Yrkesfag	213 (35,8 %)
Total	595 (100,0 %)

2.4.2 Intervju

For å supplere de kvantitative dataene ble det gjennomført fire gruppeintervjuer, ved henholdsvis to ungdomsskoler og to videregående skoler. Ingen av disse skolene inngikk i utvalg 1 eller utvalg 2. Intervjuene ble gjennomført av en representant fra KOLON, tatt opp på bånd og oversendt RF. Intervjuguiden ble utarbeidet av RF. Uvisst av hvilken årsak ble et av intervjuene ikke registrert på den digitale opptakeren, men intervjuer satte seg ned og gjenskapte intervjuet etter beste evne kort tid etter, så disse data er også tatt med i undersøkelsen. Det var mellom fire og syv informanter i hvert intervju.

2.5 Optisk innlesning av spørreskjema

Spørreskjemaene er konstruert i programvaren Mi-Pro (Mi-Pro AS©2005), den samme som er i bruk hos blant annet MMI, og lest inn optisk ved hjelp av Eyes & Hands 5.2. Programmene åpner bare for en manuell kontroll av innleste/skannede svar dersom programmet oppdager at en respondent har krysset av flere svar enn tillatt, eller på annen måte vært unøyaktig i utfyllingen av skjemaet. I slike tilfeller har RF ikke gjort noen forsøk på å tolke hva respondenten kan ha ment dersom dette ikke tydelig fremgår på skjemaet fra den aktuelle respondenten. Flere svar enn tillatt, eller annen unøyaktig utfylling på et gitt spørsmål blir dermed ensbetydende med ubesvart på det aktuelle spørsmålet.

3 Resultater

I dette kapittelet presenteres resultatene fra undersøkelsene. Kapittelet er delt inn i to hoveddeler, hvor første del tar for seg resultatene fra undersøkelsen som ble foretatt rett etter forestillingen, og andre del presenterer resultater fra undersøkelsen som ble gjort ca 1-2 måneder etter at KOLON hadde besøkt skolen. Resultatene fra gruppeintervjuene, som ble gjennomført på fire skoler umiddelbart etter en forestilling (se kapittel 2.4.2), brukes som et supplement til de kvantitative dataene og dras inn fortløpende i drøftingen av resultatene der det er aktuelt.

Tabell 3 viser hvordan svarene fra begge undersøkelsene samlet sett fordeler seg fylkesvis på henholdsvis ungdomsskoler og videregående skoler. Det er en overvekt av svar fra Vest-Agder, men også Hordaland, Aust-Agder, Oslo og Oppland skiller seg ut. Større byer representert i undersøkelsen er Oslo, Bergen og Kristiansand.

Tabell 3. Elevsvar fordelt på skole og fylke*

<i>Fylke</i>	<i>Antall svar fra ungdomsskoleelever</i>	<i>Antall svar fra elever i videregående</i>	<i>Totalt antall elevsvar</i>
Aust-Agder	25 (1)	97 (3)	122
Buskerud		20 (1)	20
Hedmark		10 (1)	10
Hordaland		167 (5)	167
Oppland	19 (1)	89 (2)	108
Oslo		94 (2)	94
Rogaland	24 (1)		24
Sogn og Fjordane		40 (1)	40
Vest-Agder	235 (7)	62 (2)	297
Vestfold		68 (2)	68
Totalt	303	647	950

*Tallet på skoler står i parentes. Gruppeintervjuene er ikke medregnet

3.1 Resultater fra den umiddelbare opplevelsen av forestillingen

Den første undersøkelsen er et forsøk på en måling av umiddelbare inntrykk av forestillingen, der elevene ennå ikke har blitt utsatt for andre påvirkningskilder av noen betydelig grad. Elevene har dermed hatt få muligheter til å tolke og behandle de inntrykk de har blitt utsatt for, med venner/familie/lærer eller andre. Hovedspørsmålet er om forestillingen oppleves å ha noen relevans for temaer som opptar den enkelte, og erfaringer, direkte eller indirekte, den enkelte selv har hatt befatning med.

Som bakgrunnsvariabler for analysen har denne innledende undersøkelsen også kontrollspørsmål på om elevene oppfattet det temaet forestillingen forsøkte å formidle, og elevenes egne holdninger til og erfaringer med rusmidler. Bakgrunnsvariablene vil om mulig brukes sammen med skjema 2 (kapittel 3.2), for å antyde bærekraftigheten en måned etter forestillingen.

Analysene er gjort ved hjelp av analyseverktøyet SPSS 12.0 (SPSS Inc. ©2004).

3.1.1 Utvalg 1

Utvalg 1 består av 348 respondenter. Tabell 4 og Tabell 5 viser fordelingen av respondenter i forhold til kjønn, alder og skole/studieretning. Fordelingen på antall gutter og jenter som har besvart spørreskjemaene er henholdsvis 128 og 218. To respondenter har ikke oppgitt kjønn, fire har ikke oppgitt alder.

I Tabell 4 under ser vi at flertallet av guttene i utvalget (56,8 prosent) er 15 år, mens det er flest jenter (43,3 prosent) i aldersgruppen 16 år. Det er kun mindre prosentandeler elever som er 14 år, eller 18 år og eldre.

Tabell 4. Alders- og kjønnsfordeling i utvalget. Prosent

		<i>Kjønn</i>	
		Jente	Gutt
14 år	%	1,8	9,6
15 år	%	34,1	56,8
16 år	%	43,3	23,2
17 år	%	10,1	1,6
18 år og eldre	%	10,6	8,8
Totalt	%	100,0	100,0

Tabell 5 gir en oversikt over hvordan respondentene fordeler seg kjønnsmessig i forhold til ungdomsskole og studieretning på videregående. Av de som har svart på undersøkelsen, er det 11 respondenter som ikke har oppgitt skole/studieretning. Tabellen avdekker en skjev fordeling av jenter og gutter både på allmennfaglig og yrkesfaglig studieretning på videregående skole. I tabellen har vi slått sammen de som krysset av for GK og VK1 innen samme studieretning

Tabell 5. Fordeling på alder og skole/studieretning. Prosent

		Studieretning		
		Ungdomsskole	Allmennfag*	Yrkesfag*
Jente	%	43,5	71,4	88,2
Gutt	%	56,5	28,6	11,8
Totalt	%	100,0	100,0	100,0

*Omfatter både grunnkurs (GK) og videregående kurs (VK)

Som en mulig bakgrunnsvariabel i analysen av resultatene ble elevene også bedt om å oppgi hvilke organiserte fritidsaktiviteter de er med på (se Tabell 36, side 45). Spørsmålet åpnet opp for å kunne sette flere kryss. Av interesse her ser vi at 42 prosent av elevene oppgir idrettslag som en av de organiserte aktivitetene de deltar på, 19 prosent oppgir musikk, mens en andel på 32 prosent har krysset av for svaralternativet ”annet”. En knapp fjerdedel har svart at de ikke er med på noen organiserte fritidsaktiviteter. Det er ingen signifikante forskjeller mellom kjønnene.

3.1.2 Bruk av rusmidler

I denne delen gis det resultater fra spørsmål elevene har fått om hvor ofte de drikker alkohol og hvor mange alkoholenheter (AE) den enkelte drakk siste gang han eller hun drakk alkohol. Resultatene er så forsøkt sammenlignet med grenseverdiene for ”risikofylt forbruk” fra World Health Organization (WHO). Spørsmålene brukes som bakgrunnsvariabler i den videre analysen.

I Tabell 6 ser vi at 75,5 prosent av elevene i utvalget har prøvd alkohol. En andel på 36 prosent oppgir at de ikke drikker eller bare har smakt noen få ganger, mens flertallet (55,4 prosent) drikker av og til, men ikke så ofte som hver uke. Spørsmålet er videre i undersøkelsen brukt som inngangskriterium for å komme dypere ned i tallene bak ulike tabeller. De som ikke drikker, eller bare har smakt noen få ganger holdes utenfor i svar på utsagn som er relatert til en etablert alkoholbruk.

Tabell 6. Hvor ofte drikker du alkohol? Prosent

Jeg drikker ikke	%	24,5
Jeg har bare smakt noen få ganger	%	11,5
Av og til, men ikke hver måned	%	26,0
Jeg drikker alkohol 1-3 ganger i måneden	%	29,4
Jeg drikker alkohol hver uke	%	8,7

Det er igjen noen forskjeller mellom kjønnene når det gjelder fordeling på svar-kategoriene i tabellen over. Det er for eksempel flere gutter enn jenter som sier at de ikke drikker i det hele tatt eller bare har smakt noen få ganger (til sammen 31 prosent jenter mot 44 prosent gutter). Jentene skårer imidlertid høyere enn guttene på

svarkategorien ”Jeg drikker alkohol 1-3 ganger i måneden”, mens de i forhold til ukentlig alkoholkonsum skårer omtrent likt med guttene, se Tabell 30 i vedleggsdelen (side 42) av rapporten for flere detaljer.

I forhold til andre forskningsresultater på drikketrender blant ungdom i Norge, er dette omtrent som forventet (Ungdomsundersøkelsen 2004, SIRUS). Resultatene i Tabell 6 sier ikke noe om mengde, bare hvor ofte alkohol inntas. Når det gjelder hvor mye som drikkes var det tidligere slik at guttene i denne aldersgruppen drakk nesten dobbelt så mye som jentene, men dette har endret seg i løpet av de siste ti årene. Nå er alkoholforbruket blant jenter ca 30-40 prosent lavere enn blant gutter (Sosialdepartementet 2004).

(Tabell 31 og Tabell 32 i vedleggsdelen viser fordelingen av svarene i forhold til skole (ungdomsskole og videregående skole fordelt på studieretning) og alder).

I spørreskjemaet ba vi også elevene angi ca hvor mange alkoholenheter (AE) de drakk siste gang de drakk alkohol. 1 AE = 12,8 gram alkohol, altså det samme som innholdet i en flaske pils, et glas vin/rusbrus eller 4 cl brennevin (20 AE i en flaske). Resultatene er i Tabell 7 klassifisert etter en tilpassing av WHO sine kjønns spesifikke grenseverdier for risikofull drikking per uke, til norske forhold og til inntak pr gang (Nesvåg og Lie 2004). For gutter gir her et inntak pr gang på mellom null og tre AE, grønn sone, fire til fem AE gir gul sone og fra seks til og med 12 enheter gir rød sone. For jenter gir ukentlig inntak av mellom null og to enheter grønn sone, tre til fire AE gir gul sone og mellom fem og 10 gir rød sone. For de respondentene i utvalget som har oppgitt et antall over 12 AE for guttene og over 10 AE for jentene, har vi valgt å lage en ”blodrød” sone. Inntak av så store alkoholemengder som et fåtall av respondentene oppgir (20-40 AE, etc) går så langt utover enhver skala for et ”normalinntak” at det er tvilsomt om det er reelt. Slike marginale resultater holdes utenfor analysen.

Som vist i Tabell 7 oppgir godt over halvparten av guttene (55 prosent) at mengden alkohol de drakk siste gang de drakk, faller innenfor grønn eller gul sone. Tilsvarende andel for jentene er 47,8 prosent.

Tabell 7. Hvor mange alkoholenheter drakk du siste gang du drakk? Prosent

	<i>Grønn</i>	<i>Gul</i>	<i>Rød</i>	<i>"Blodrød"</i>
	%	%	%	%
WHO's klassifisering for gutter	46,0	9,0	23,0	22,0
WHO's klassifisering for jenter	36,4	11,4	37,0	15,2

3.1.3 Generelle inntrykk av forestillingen

Den umiddelbare opplevelsen av forestillingen er målt ved spørsmål om musikken, rollefigurene og stykket, på et generelt nivå. Det er, med tanke på forventet kompetanse

innen teatervitenskapelige tema i målgruppen generelt, ikke gjort noen forsøk på å stykke opp og spesifisere enkelte bestanddeler i teateroppsetningen.

De aller fleste respondentene oppgir at de synes at både skuespillerne (79,6 prosent) og musikken (72,7 prosent) i stykket var fra ”litt bra” til ”veldig bra”. Også opplevelsen av forestillingen i sin helhet skårer høyt med til sammen 77,6 prosent som synes at forestilling var enten ”litt bra” (32,6 prosent) eller ”veldig bra” (47 prosent). Jentene var ikke nevneverdig mer positive til forestillingen enn guttene var, men ganske mye mer positive til musikken som ble brukt⁶.

Tabell 8. Hva synes du om forestillingen? Prosent

	<i>Veldig dårlig</i>	<i>Litt dårlig</i>	<i>Både og</i>	<i>Litt bra</i>	<i>Veldig bra</i>
	%	%	%	%	%
Hva synes du om forestillingen sett under ett?	2,6	4,6	13,3	32,6	47,0
Hva synes du om skuespillerne i stykket?	2,3	2,0	16,4	29,1	50,1
Hva synes du om musikken i stykket?	4,9	6,4	15,9	34,7	38,2

Fra elever ved en videregående skole hvor det ble gjennomført gruppeintervju kom det fram, fra en av guttene, at han synes forestillingen var bra, men at det ble litt kjedelig å høre jentene i stykket prate lenge. Enkelte deler av forestillingen (jenteprat) appellerer dermed kanskje litt mer til jentene blant publikum enn guttene, men forskjellen er som nevnt ikke stor.

3.1.4 Troverdige rollefigurer og -situasjoner

Resultatene i denne delen må som nevnt i kapittel 2.2, sees ut fra et perspektiv (Levinas, Løgstrup, Vetlesen m fl ”nærhetsetikk”), der man antar at et ansikt forplikter begge parter i en sosial interaksjon i langt større grad enn situasjoner der en ikke direkte har et ansikt å forholde seg til. Denne forpliktelsen fungerer begge veier, og teater som rollespill har potensialet til å få tilhørerne til å leve seg inn i rollene til den enkelte skuespiller, og dermed selv, vikarierende, ta stilling til de ulike problemene som rollefiguren kommer opp i. Det avgjørende for om KOLON appellerer til målgruppen, blir dermed hvorvidt publikum opplever rollefigurer og situasjoner som troverdige og virkelighetsnære, og at stykket gjennom disse virkemidlene klarer å formidle ”bærekraftige argumenter” for fortsatt avhold eller redusert alkoholkonsum.

⁶ Korrelasjonskoeffisienten Pearsons r viser en klar og sterk sammenheng ($r = .351$, $\alpha = .01$) mellom kjønn og musikkpreferanse.

Godt over halvparten av elevene i utvalget er av den oppfatning at både rollefigurene i stykket og situasjonene som ble presentert, er troverdige. Bare 12 – 14 prosent av elevene synes ikke stykket hadde denne kvaliteten. Ca en trededel svarer ”vet ikke” på spørsmålene om rollefigurenes og situasjonenes troverdighet, men i hvilken grad det har vært vanskelig for elevene å ta stilling til spørsmålene fordi de rett og slett ikke har relevant referansegrunnlag for å besvare spørsmålene, er usikkert.

Tabell 9. Troverdige rollefigurer og situasjoner. Prosent

	<i>Nei</i>	<i>Ja</i>	<i>Vet ikke</i>	<i>Total</i>
	%	%	%	%
Synes du rollefigurene i stykket var troverdige?	14,0	51,7	34,3	100,0
Synes du situasjonene rollefigurene kom opp i var troverdige?	12,3	60,5	27,2	100,0

I forhold til Tabell 9 er det imidlertid verdt å merke seg at troverdigheten til situasjonene i stykket oppleves som lavest blant de som drikker hver uke (35,7 prosent ”ja”) og blant de som ikke drikker eller bare har smakt noen få ganger (51,3 prosent ”ja”), og høyest blant de som drikker en gang i blant eller 1-3 ganger i måneden (66,7 og 68,4 prosent ”ja”) (se Tabell 35, side 44).

Omtrent en tredjedel av guttene i utvalget har svart at de kjente seg mest igjen i rollefiguren ”Thomas” (Tabell 10), men den så pass store andelen gutter som mener at de best kjenner seg igjen i denne rollefiguren framfor noen av de andre kan vel så gjerne tilskrives mangelen på andre mannlige rollefigurer, som den avholdenheten denne rollefiguren representerer. Siden årets KOLON-forestilling kun har én mannlige rollefigur gir det få valgmuligheter for guttene⁷. Dette kan kanskje også forklare hvorfor andelen gutter som har svart ”ingen av dem” er noe høyere (59,8 prosent) enn for jentene (50 prosent).

Jentene har flere rollefigurer å forholde seg til. Ca en femtedel (20,8 prosent) har valgt rollefiguren ”Ida”, mens en av ti (13,7 prosent) har valgt ”Karen”. Dette er de to rollefigurene som representerer ytterpunktene i konsum blant de tre kvinnelige rollefigurene; Ida som drikker ofte og mye, Karen som bare nipper til glasset med alkohol.

⁷ Det er spesielt for KOLON-forestillingen ”Høyt henger de...og søte er de!” at det kun er én mannlige rollefigur. KOLON har i tidligere års oppsetninger stort sett hatt to gutter og to jenter.

Tabell 10. Hvilken rollefigur kjente du deg mest igjen i? Prosent

	<i>Jente</i>	<i>Gutt</i>
Ida	20,8	5,5
Karen	13,7	1,6
Silje	9,9	,8
Thomas	5,7	32,3
Ingen av dem	50,0	59,8

Respondentene ble også bedt om å angi hvilken rollefigur de eventuelt kjente igjen noen av vennene sine i (Tabell 11). Her fordeler svarene seg temmelig jevnt på de fire rollefigurene. Ved å slå sammen svarkategoriene ”ja, litt” og ”ja, veldig” ligger svarprosentene på mellom 37 og 45 prosent. Det er med andre ord ingen av rollefigurene som skiller seg ut, alle har trekk elevene kjenner venner igjen i.

Tabell 11. Kjente du igjen noen av vennene dine i noen av rollefigurene? Prosent

	<i>Nei, ikke i det hele tatt</i>	<i>Nei, ikke noe særlig</i>	<i>Ja, litt</i>	<i>Ja, veldig</i>	<i>Vet ikke</i>
	%	%	%	%	%
I Ida?	17,5	18,4	32,0	12,7	19,3
I Karen?	17,9	23,1	28,1	11,4	19,4
I Silje?	18,7	24,2	25,2	12,6	19,3
I Thomas?	21,9	20,7	23,1	14,2	20,1

Også elevene i utvalg 2 fikk spørsmål om de kjente igjen seg selv eller sine venner i rollefigurene (se Tabell 40, side 46). Til sammen 36 prosent i utvalg 2 kjenner seg ”litt” eller ”veldig” igjen i en (eller flere) av rollefigurene i stykket, og ca 59 prosent oppgir at de kjenner igjen venner i rollefigurene. Det ser ut til at elevene i begge utvalgene har lettere for å kjenne igjen venner i rollefigurene, enn seg selv. Prosentandelen er altså ganske lik for de to utvalgene.

Blant elevene som ble intervjuet i etterkant av forestillingen, var også oppfatningen av at stykket veldig godt beskrev hverdagen for ungdom i forhold til rusmidler, ganske stor. Ifølge respondenter fra en videregående skole var det mange som kjente seg igjen i rollefigurenes drikkevaner, og som i stor grad reflekterte de ulike holdningene til å drikke alkohol som fantes i deres nærmiljø.

Elevene fikk også spørsmål om de lærte noe om jenter eller gutter som de ikke visste fra før. Kun 4,9 prosent mente at de lærte noen om jenter som de ikke visste fra før, mens litt flere (8,1 prosent) mente de lærte noe nytt om gutter. For mer detaljer omkring disse resultatene, se Tabell 33 i vedleggsdelen (side 43).

3.1.5 Oppfatning av tema og budskap

Respondentene ble bedt om å angi hvilke to tema de anså som de viktigste i forestillingen. Alle temaene som er gjengitt i Tabell 12 var relevante i forhold til forestillingens innhold, men i svært varierende grad. Tabell 12 leses slik: 112 (eller 33,8 prosent) av elevene har krysset av ”vennskap” som *en av de to* viktigste temaene i stykket. Dersom alle som svarte på spørsmålet hadde satt to kryss ville totalsummen i tabellen blitt 200 %, men det ser ut til 0,6 prosent bare har satt ett kryss.

Resultatene viser at temaene ”alkoholbruk” og ”forelskelse” skiller seg ut ved at henholdsvis 201 og 192 personer har krysset av for disse alternativene som en av sine to alternativer. Dette viser at elevene i stor grad har oppfattet det KOLON har forsøkt å formidle som hovedinnholdet i forestillingen.

Tabell 12. Viktigste tema som blir tatt opp i forestillingen. Prosent

	<i>Antall</i>	<i>Prosent</i>
Fest	57	17,2
Forelskelse	192	58,0
Vennskap	112	33,8
Alkoholbruk	201	60,7
Sex	38	11,5
Sjalousi	50	15,1
Deltidsarbeid	3	,9
Annet	7	2,1
Total	331	199,4*

*Den totale prosentsummen blir over 100 pga at respondentene kunne sette opp til to kryss

Også elevene fra gruppeintervjuene (videregående skole) gjenkjente de viktigste temaene som ”alkohol og kjærlighet”. Dette er også, ifølge disse elevene, tema som i stor grad er en viktig del i livet til ungdom.

I forhold til de budskap som KOLON ønsker å formidle i årets forestilling, her illustrert i Tabell 13 under ved utsagnene 1, 4 og 5, viser resultatene at det er nettopp disse utsagnene som skårer høyest med henholdsvis 56,1 prosent, 58,7 prosent og 61,6 prosent (summen av svarkategoriene ”i noen grad” og i ”stor grad”). I tillegg mener 55 prosent av elevene som har svart på dette spørsmålet, at det er et budskap i stykket at ”KOLON-gjengen er kule folk”.

Tabell 13. Hvilke budskap syntes du stykket formidlet? Prosent

	<i>Ikke i det hele tatt</i>	<i>I liten grad</i>	<i>Både og</i>	<i>I noen grad</i>	<i>I stor grad</i>	<i>Vet ikke</i>
	%	%	%	%	%	%
(1) At det bør være helt greit å ikke drikke alkohol	7,6	10,5	18,0	19,8	36,3	7,8
(2) At det er ok å drikke hvis alle i gjengen gjør det	25,7	26,8	18,0	7,7	9,4	12,4
(3) At det er helt greit å drite seg ut når man drikker	22,2	20,5	19,3	14,0	14,0	9,9
(4) At det er helt greit å drite seg ut, selv om man ikke drikker	7,8	10,1	13,0	18,8	39,9	10,4
(5) At de som ikke drikker er helt vanlig ungdom	8,2	7,0	10,9	14,7	46,9	12,3
(6) At det er vanskelig å pleie avstandsforhold	3,6	7,1	20,2	23,8	26,5	18,8
(7) At de som ikke drikker har en spesiell grunn for å ikke gjøre det	19,2	20,1	18,7	14,0	9,6	18,4
(8) At KOLON-gjengen er kule folk	12,0	6,1	13,5	15,2	39,8	13,5

Hovedbudskapet, slik som respondentene fra gruppeintervjuene oppfattet det, var også at man ikke skal være avhengig alkohol for å ha det gøy. ”Man kan ha det kult uten å ha alkohol, uten å drikke seg full”. Det skyldes å nevne at de fleste elevene fra akkurat dette intervjuet selv ikke drakk.

Elevene har dermed i stor grad vært i stand til å vurdere de to viktigste tema og budskap fra forestillingen, ut fra de alternativene de ble presentert for. Det må også tas med at 76,8 prosent av elevene ikke hadde hatt anledning til å diskutere teaterstykket i klassen før de så forestillingen (se Tabell 34, side 43).

3.1.6 Opplevd innvirkning av forestillingen på en selv

Som følge av de metodiske, teoretiske og økonomiske argumentene mot å gå inn og måle faktisk endring av forbruk som følge av KOLON teater, og som er redegjort for i kapittel 1 og 2 i denne rapporten, valgte vi å be elevene i utvalg 1 om å ta stilling til en rekke utsagn om *mulige fremtidige påvirkninger* av å ha sett forestillingen (spørsmål 2 og 6 i Tabell 14). I tillegg stilte vi elevene overfor en del utsagn om mer umiddelbare endringer i holdninger til, eller refleksjon over egen alkoholbruk (spørsmål 7 og 9), og deres holdninger til eller forståelse for ungdom som ikke drikker (spørsmål 4). Ettersom litt flørtning og, ved et tilfelle underveis i forestillingen, fysisk kontakt med publikum, var en del av stykket, stilte vi også et kontrollspørsmål på om sex var en del av budskapet fra forestillingen.

En andel på 64,3 prosent av elevene mener at KOLON-forestillingen vil ha liten eller ingen innvirkning på egne holdninger til alkohol (spørsmål 2, Tabell 14). Hovedandelen

av disse elevene har et relativt hyppig alkoholforbruk. Dess oftere elevene drikker, dess mindre innvirkning tror de at forestillingen vil ha på eget forbruk ($r = -.307$, $\alpha = .01$). Respondenter som drikker ofte viser dessuten mindre forståelse for andre som ikke drikker ($r = -.309$, $\alpha = .01$).

En andel på til sammen 20,7 prosent av elevene svarer at de kommer til å tenke seg om før de drikker neste gang mens 57,2 prosent sier at de ikke kommer til å gjøre det. Også her henger den egenrapporterte drikkehyppigheten sammen med om respondentene sier at de kommer til å tenke seg om før de drikker neste gang ($r = -.579$, $\alpha = .01$). Det vil si at dess oftere eleven drikker, dess mindre er sannsynlighetene for at han eller hun kommer til å tenke seg om før de drikker neste gang.

Når det gjelder utsagnet ”Jeg har fått flere argumenter for å ikke drikke” svarer til sammen 28,7 prosent av elevene bekreftende på dette spørsmålet, men også her skiller de som oppgir høyere drikkehyppighet seg negativt ut. Jo oftere ungdommene drikker, jo mindre opplever de at de har fått flere argumenter for å la være ($r = -.373$, $\alpha = .01$). og jo mindre inspirert har de blitt til å prøve å ikke drikke i situasjoner der venner gjør det ($r = -.501$, $\alpha = .01$).

Tabell 14. Hva fikk du ut av å se KOLON-forestillingen? Prosent

	<i>Nei, ikke i det hele tatt</i>	<i>Nei, tror ikke det</i>	<i>Vet ikke</i>	<i>Ja, litt</i>	<i>Ja, definitivt</i>
	%	%	%	%	%
(1) Det var bedre enn å ha undervisningstime	7,1	2,8	3,7	8,6	77,8
(2) Jeg tror forestillingen vil ha en innvirkning på min holdning til alkohol	32,3	32,0	18,3	12,4	5,0
(3) Det er bedre at folk på min egen alder setter fokus på dette med bruk av alkohol, enn at voksne gjør det	6,3	5,7	20,1	30,5	37,4
(4) Jeg har større forståelse for ungdom som velger å ikke drikke	9,9	13,5	27,2	25,6	23,7
(5) Forestillingen handlet mer om rusmidler enn om sex	5,2	9,6	17,3	34,0	34,0
(6) Jeg tror jeg kommer til å tenke meg litt om før jeg drikker neste gang	31,3	25,9	22,0	10,2	10,5
(7) Jeg har fått flere argumenter for å ikke drikke	21,1	26,2	24,0	18,3	10,4
(8) Jeg er blitt litt nysgjerrig på hva slags ungdom som er med KOLON/Juvente	19,2	17,0	22,6	29,2	11,9
(9) KOLON har inspirert meg til å ikke drikke ved anledninger der mine venner gjør det	28,0	28,0	23,6	11,9	8,5
(10) KOLON teater har fått meg til å bli mer bevisst på hva jeg skal servere på neste fest	31,2	24,3	24,0	10,3	10,3

Hvilken oppfatning elevene har av KOLON-forestillingen har også betydning for hvordan de svarer på utsagnene i Tabell 14. De som er positive til forestillingen (både

gutter og jenter) tror at forestillingen vil ha innvirkning på egne holdninger til alkohol ($r = .272$, $\alpha = .01$), og tror også de kommer til å tenke seg om før de drikker neste gang ($r = .246$, $\alpha = .01$). Elever som er positive til forestillingen viser også større forståelse for ungdom som velger å ikke drikke ($r = .244$, $\alpha = .01$), og har fått flere argumenter for selv å ikke drikke ($r = .292$, $\alpha = .01$). De er også mer nysgjerrige på hva slags ungdom som er med i KOLON/Juvente ($r = .320$, $\alpha = .01$) enn de som ikke er like positive til forestillingen. Bortsett fra dette er det ingen nevneverdig forskjell mellom elever som drikker og elever som ikke drikker, eller bare har smakt noen ganger.

3.2 Resultater en måned etter forestillingen

Til sammen fikk 26 skoler i perioden 13.9.2004 – 31.1.2005 tilsendt spørreskjema ca en måned etter at elevene hadde sett KOLON-forestillingen. Resultatene fra denne undersøkelsen er et forsøk på å se hvor ”standhaftig” inntrykkene er en tid etter, i forhold til elevenes opplevelse av forestillingen, og i forhold til elevenes tanker og holdninger til spørsmål omkring rusmiddelbruk.

3.2.1 Utvalg 2

Tabellene under viser fordelingen av respondenter i forhold til kjønn, alder og skole/studieretning. Utvalget består av totalt 602 respondenter, av disse er 330 jenter og 265 gutter. Sju respondenter har ikke oppgitt kjønn, mens 25 ikke har oppgitt alder. Det er bare en liten overvekt av jenter i utvalg 2 i forhold til utvalg 1 (se kapittel 3.1.1) og, med unntak av for 15 åringene, fordeler skjevheten seg noenlunde likt på de ulike alderstrinnene. Det vil si at det er litt flere jenter enn gutter på hvert alderstrinn.

Tabell 15. Alders- og kjønnsfordeling. Prosent.

		<i>Jente</i>	<i>Gutt</i>
	Antall	%	%
13-14 år	27	55,6	44,4
15 år	132	50,0	50,0
16 år	361	57,3	42,7
17 år	39	56,4	43,6
18 år og eldre	15	60,0	40,0

Dersom vi deler utvalget inn etter skole/studieretning ser vi, av Tabell 16, at det også er langt flere respondenter fra videregående utdanning enn fra ungdomsskolen i dette utvalget. Utvalget står dermed bedre til KOLONs egentlige eller primære målgruppe. Fordelingen av respondenter fra ungdomsskoler og videregående skoler er omtrent en til tre. Kjønnsmessig er utvalget likt fordelt både på trinn og på studieretning.

Tabell 16. Fordeling på kjønn og skole/studieretning. Prosent

		Studieretning		
		Ungdomsskole	Allmennfag*	Yrkesfag*
Jente	%	22,1	41,1	36,8
Gutt	%	28,0	37,1	34,8

*Omfatter både grunnkurs (GK) og videregående kurs (VK)

3.2.2 Kjennskap til, og erfaring med rusmidler

Elevene i utvalg 2 fikk langt flere spørsmål relatert til bruk av alkohol enn elevene i utvalg 1. De fikk blant annet spørsmål om hvor ofte de drikker, alder ved første gangs beruselse, hvilke regler de har hjemme om alkoholbruk og om de har prøvd en lang rekke ulike typer rusmidler eller kjenner noen som har det. Ikke alle resultatene er benyttet like mye i analysen. Resultater som ikke er vist i dette kapittelet, er lagt til slutt i rapporten som vedlegg.

Svarene viser at over 80 prosent av elevene i dette utvalget har debutert når det gjelder alkoholbruk (Tabell 17). Få drikker alkohol hver uke (4,5 prosent), mens de fleste av respondentene drikker alkohol av og til men ikke så ofte som hver uke (58,1 prosent). (I utvalg 1 er det 75,5 prosent som sier drikker alkohol (inkludert de som sier at de bare har smakt noen få ganger) mot 81,5 prosent i utvalg 2. Respondentene i utvalg 1 er gjennomgående litt yngre enn respondentene i utvalg 2).

Tabell 17. Hvor ofte drikker du alkohol? Prosent

Aldri	%	18,5
Jeg har bare smakt noen få ganger	%	18,9
Av og til, men ikke hver måned	%	30,7
Jeg drikker alkohol 1-3 ganger i måneden	%	27,4
Jeg drikker alkohol hver uke	%	4,5

Den gjennomsnittlige debutalderen for ungdom i alderen 15-20 år i Norge har vært stabil gjennom flere år og er omkring 14,5 år for øl og 15 år for vin og brennevin (www.sirus.no). Å heve debutalderen for bruk av alkohol er et viktig strategisk mål for alkoholpolitikken i Norge (Regjeringens handlingsplan 2003-2005). Betegnelsen alkoholdebut brukes oftest i forhold til første gangs inntak av en enhet alkohol (en flaske (35cl) øl, et glass vin eller en drink brennevin), men noen ganger brukes begrepet i forhold til ”første opplevde alkohol-beruselse” (Willy Pedersen på www.forebygging.no). Vi bruker fortolkningen av første opplevde beruselse i denne rapporten.

I Tabell 18 har vi valgt å slå sammen respondenter som oppgir lavere enn 11 år som første gang de ble beruset ettersom dette er den mest meningsfylte fordelingen i forhold til en normalfordelingskurve (tre personer oppgir to år, fire oppgir fire til sju år, fire var åtte år, to var ni år og fire oppgir 10 år som første gang). Andelen respondenter over 17

år er også så liten at det ikke er hensiktsmessig å operere med det som en egen kategori i analysen. Som det går fram av Tabell 18 har 50,8 prosent av utvalget hatt sin debut med alkohol innen de var fylt 14 år, og innen fylte 15 år sier 84,6 prosent at de har vært beruset som følge av alkoholinntak. 388 respondenter hadde oppgitt alder for første gangs beruselse, og snittalderen var 14,07 år. Det gjennomsnittlige avviket fra gjennomsnittet (standardavviket) i utvalget er 2,064 år.

Tabell 18. Hvor gammel var du første gang du ble beruset av alkohol? Prosent

11 år eller yngre	%	6,4
12 år	%	6,7
13 år	%	12,1
14 år	%	25,6
15 år	%	33,8
16 år	%	13,6
17 år eller eldre	%	1,8

I Tabell 19 nedenfor er det kun elever som har oppgitt at de drikker alkohol (spørsmål 9 i spørreskjema 2, se vedlegg 2) som er tatt med. De som oppgir at de ikke drakk eller at de bare har smakt noen ganger, er utelatt. I den optiske innlesningen av spørreskjemaene ser vi at noen få elever har hatt litt vansker med å relatere seg til klassifiseringen "alkoholenhet" (AE) selv om denne var forklart i skjemaet. Det var også noen få kommentarer å la "he he, husker ikke" og "mange!". Disse utgjør likevel så få at det ikke får noen konsekvenser for resultatene.

For at vi skal få et referansegrunnlag for å se på drikkevannene til elevene i utvalg 2 bruker vi i Tabell 19 den samme klassifiseringen for risikofylt drikkeatferd fra WHO som i utvalg 1 (se kapittel 3.2.1). Nær en tredjedel av guttene og jentene i utvalget, henholdsvis 30,2 og 30,7 prosent, befinner seg innenfor grønn sone, mens henholdsvis 16,7 og 14,7 prosent befinner seg i gul sone. Resten av respondentene, på bakgrunn av de antall alkoholenheter de har oppgitt, befinner seg i enten rød eller "blodrød sone". Det vil si at det faktisk er flere som etter WHO's klassifisering, har en risikofylt alkoholbruk, enn det er som befinner seg innenfor et mer "akseptabelt" nivå, i utvalget. Det er en del færre gutter i grønn sone i utvalg 2 enn det er i utvalg 1 (kapittel 3.1.2), men ellers er fordelingen ganske lik.

Tabell 19. "Hvor mange alkoholenheter drakk du siste gang du drakk? Prosent

	Grønn	Gul	Rød	"Blodrød"
	%	%	%	%
WHO's klassifisering for jenter	30,7	14,7	40,7	13,9
WHO's klassifisering for gutter	30,2	16,7	29,0	24,1

Resultatene i forhold til hvilke regler ungdommene har hjemme om alkoholbruk, og hvorvidt de har prøvd en rekke ulike typer rusmidler, og om de kjenner noen som har det, er lagt til vedlegget i rapporten. Se henholdsvis Tabell 37 (side 45), Tabell 42 (side 47) og Tabell 41 (side 46) for flere detaljer.

3.2.3 Holdninger til alkohol

Respondentene ble stilt flere holdningsspørsmål omkring rusmidler, og mange av spørsmålene dreier seg om elevenes forhold til alkohol i forbindelse med fest (se Tabell 20). En andel på 40 prosent oppgir at de ønsker at flere kunne hatt private fester uten alkohol, og enda flere (54,7 prosent) sier seg uenig i utsagnet om at det bare er gøy på fester der det er lov å drikke alkohol. Samtidig er det en andel på 43,6 prosent som opplever at fest og alkohol hører sammen på eget hjemsted, og resultatene fra gruppeintervjuene bekrefter denne oppfatningen. Elevene fra gruppeintervjuene oppgir likevel at selv om det nok er mye festing og drikking, er det store forskjeller i ulike kretser i nærmiljøet. Det er ofte ”de andre” som drikker mest.

Tabell 20. Holdninger til rusmidler/rusmiddelbruk. Prosent

	<i>Helt uenig</i>	<i>Litt uenig</i>	<i>Både og</i>	<i>Litt enig</i>	<i>Helt enig</i>
	%	%	%	%	%
(1) Jeg ønsker ikke at vennene mine skal drikke alkohol	32,8	14,1	30,8	9,4	12,9
(2) Hvis jeg drikker alkohol blir jeg mer populær	62,9	17,5	11,3	6,4	2,0
(3) Foreldre/foresatte burde snakke mer med barna om rusmidler	12,6	14,3	28,0	22,1	23,0
(4) Alkohol sløver sansene	5,4	6,4	11,8	17,7	58,6
(5) På hjemstedet mitt hører fest og alkohol sammen	25,6	9,6	21,2	17,8	25,8
(6) Jeg synes det er lettere å nærme seg den jeg er forelsket i dersom jeg har drukket litt	31,2	10,8	22,2	23,2	12,5
(7) Jeg ønsker at flere kunne hatt private fester uten alkohol	16,2	14,5	29,2	13,0	27,0
(8) Hvis jeg først begynner å drikke fortsetter jeg til jeg er full	51,7	14,2	15,8	8,9	9,4
(9) Det er bare gøy på fester der det er lov å drikke alkohol	41,3	13,4	23,3	10,0	12,1
(10) Hvis jeg drikker på fest er det kjekkere hvis vennene mine også drikker	18,9	7,5	17,7	23,5	32,4
(11) Det er vanskelig å være den eneste som ikke drikker på en fest der de fleste andre drikker	30,7	11,9	14,8	20,9	21,7
(12) Aldersgrensen for å få lov til å kjøpe øl/rusbrus burde vært lavere	34,6	15,0	16,5	13,5	20,4

Av andre resultater det er verdt å legge merke til er at 80,4 prosent ikke tror de blir mer populære av å drikke (spørsmål 2), 65,9 prosent av elevene mener de kan kontrollere inntaket sitt (spørsmål 8). En andel på 59,6 prosent synes ikke aldersgrensen for å kunne

kjøpe alkohol burde settes ned (spørsmål 12). Men som en respondent har kommentert på svarskjemaet ”det spiller egentlig ikke no’ rolle...man får jo tak i uansett”. I synet på om ”det er vanskelig å være den eneste som ikke drikker når de fleste andre drikker”, er ungdommene delt. Det er like mange (42,6 prosent) som sier seg enig (”litt enig” og ”helt enig”), som uenig (”litt uenig” og ”helt uenig”) i dette. Ved å kun se på de som er enten ”helt enig” eller ”helt uenig” er svarandelene henholdsvis 21,7 prosent og 30,7 prosent.

I et av gruppeintervjuene var oppfatningen til en av respondentene (som selv ikke drakk alkohol) at det kunne være ”kjipt” å komme på festen alene, men dersom man er en hel jentegjeng som på forhånd hadde bestemt seg for at ”på denne festen skal vi ikke drikke” så var det mye lettere. Dett er også sammenfallende med en del forskning på feltet, og ifølge Abrams og Niaura (1987) endres unge menneskers alkoholbruk gjennom sosial påvirkning fra kultur, familie og venner. Det er en sterk sammenheng mellom hvor ofte respondentene oppgir at de drikker alkohol, og om de vil at venner skal drikke alkohol. ”Utvikling av alkoholbruk blant unge er et resultat av drikking blant ’viktige andre’ og hva unge mener om ’viktige andres’ drikking (Wilhelmsen på www.forebygging.no).

I vårt utvalg finner vi klare indikasjoner på det samme. Jo oftere elevene drikker alkohol, jo mindre positive er de til at venner ikke skal drikke ($r = -.528$, $\alpha = .01$). De føler også i større grad at fest og alkohol hører sammen der de bor ($r = .338$, $\alpha = .01$), og er mer negative til at flere bør ha private fester uten alkohol ($r = -.540$, $\alpha = .01$).

Det at forestillingen blir tema for diskusjon kan gi indikasjoner om endring i forhold til de unges holdninger til rusmiddelbruk. Det er i dialog med andre, fortrinnsvis med signifikante jevnaldrende, som gir best forutsetninger for dette. Som vist i Tabell 21 har de fleste (64 prosent) snakket med venner om forestillingen, mens 28 og 20,5 prosent har snakket med henholdsvis lærere eller andre om stykket. Den såpass store andelen som har svart ”lærere/andre voksne på skolen” kan nok tilskrives at en tredjedel har diskutert stykket i klassen etter forestillingen (se Tabell 39, side 46).

Tabell 21. Har du snakket med noen om KOLON-forestillingen? Prosent

	<i>Nei</i>	<i>Ja</i>	<i>Husker ikke</i>
	%	%	%
Venner?	26,5	64,0	9,4
Far?	77,5	14,0	8,5
Mor?	71,9	19,3	8,8
Andre foresatte?	88,8	4,0	7,1
Lærere/andre voksne på skolen?	60,9	28,0	11,1
Andre?	63,2	20,5	16,3

3.2.4 Opplevd innvirkning av forestillingen på en selv

I dette avsnittet gir vi resultater for hvilken innvirkning forestillingen har hatt for elevenes forhold til alkohol, slik de selv rapporterer det. Flere av spørsmålene er like de som ble brukt på utvalg 1, men ettersom vi ikke opererer med en ”base line” for konsum av alkohol, vi skal være litt varsomme med å trekke slutninger i forhold til om KOLON faktisk har medført en endring i rusatferd (se kapittel 2.2.2). Det vi derimot kan tolke ut av resultatene, er om de holdninger som ble uttrykt i utvalg 1 uttrykkes like sterkt når de måles en måned etter.

I Tabell 22 ser vi ikke helt uventet at 87,6 prosent mener at det var bedre å se KOLON-forestillingen enn å ha vanlig undervisning. Dette er og sammenfallende med det utvalg 1 svarer på samme spørsmål (Tabell 14). Vi ser også at til sammen 67,8 prosent av elevene mener at det er bedre at en person på ungdommens egen alder setter fokus på alkoholbruk, enn at voksne gjør det. I utvalg 1 svarer henholdsvis 86,4 og 67,9 prosent det samme og viser at denne opplevelsen er stabil (på tross av forskjellige utvalg).

Unikt for utvalg 2 er imidlertid spørsmålet om de mener at forestillingen *har hatt* en innvirkning på deres holdning til alkohol (utvalg 1 fikk spørsmål om *mulige fremtidige påvirkninger*). En andel på 17,1 prosent av respondentene mener at KOLON-forestillingen har hatt en innvirkning på egen holdning til alkohol mens 65,5 prosent sier at dette ikke har vært tilfelle. Det er her en svak, men signifikant sammenheng mellom respondentenes alder og forestillingens innvirkning i forhold til alkoholforbruk ($r = -.275$, $\alpha = .01$). Jo eldre personene er, dess mindre innvirkning føler de at forestillingen har hatt for egen holdning til alkohol (aldersinndeling etter Tabell 15).

Tabell 22. Ta stilling til følgende utsagn (Del I). Prosent

	Ja, definitivt	Ja, litt	Vet ikke	Nei, tror ikke det	Nei, ikke i det hele tatt
(1) Det var bedre enn å ha undervisningstime	74,7	12,9	5,5	2,9	4,0
(2) Forestillingen har hatt en innvirkning på min holdning til alkohol	5,9	11,2	17,3	30,6	34,9
(3) Det er bedre at folk på min egen alder setter fokus på dette med bruk av alkohol, enn at voksne gjør det	35,2	32,6	25,3	4,0	3,0
(4) Forestillingen handlet mer om rus enn om sex	26,4	29,4	29,9	11,2	3,1
(5) Jeg er blitt litt nysgjerrig på hva slags ungdom som er med i Juvente	8,5	26,7	21,1	24,3	19,4
(6) KOLON har inspirert meg til å ikke drikke ved anledninger der mine venner gjør det	5,6	10,7	19,4	24,2	40,1

På spørsmål 6 i Tabell 22, som går på endring av atferd, svarer til sammen 16,3 prosent bekreftende (”ja, definitivt” og ”ja, litt”) på utsagnet ”KOLON har inspirert meg til å ikke drikke ved anledninger der mine venner gjør det”. Både de som oppgir at de

drikker alkohol og de som ikke drikker eller bare har prøvd noen få ganger er tatt med i tabellen.

Ved å holde utenfor de som ikke drikker/bare har smakt noen få ganger, går denne andelen ned til 7,5 prosent (se Tabell 23).

Tabell 23. Svar på utsagnet ”KOLON har inspirert meg til å ikke drikke ved anledninger der mine venner gjør det”*

<i>KOLON har inspirert meg til å ikke drikke ved anledninger der mine venner gjør det</i>		
	Antall	Prosent
Nei, ikke i det hele tatt	168	50,6
Nei, tror ikke det	92	27,7
Vet ikke	47	14,2
Ja, litt	21	6,3
Ja, definitivt	4	1,2
Total	332	100,0

* Respondenter som har oppgitt at de aldri drikker eller bare har smakt noen få ganger er utelatt i tabellen

I Tabell 24 under, er også de som har svart ”aldri” eller ”har bare smakt noen få ganger” på spørsmålet (spørsmål 9 i vedlegg 2) om hvor ofte de drikker, holdt utenfor. Av de som opplyser at de drikker alkohol er det til sammen 19,8 prosent som tror de kommer til å tenke seg om før de drikker neste gang, 25,3 prosent føler at de har blitt flinkere til å oppdage drikkepress, og 40,2 prosent uttrykker større forståelse for ungdom som velger å ikke drikke (svarkategoriene ”ja, definitivt” og ”ja, litt” er slått sammen).

Tabell 24. Ta stilling til følgende utsagn (Del II). Prosent*

	<i>Nei, ikke i det hele tatt</i>	<i>Nei, tror ikke det</i>	<i>Vet ikke</i>	<i>Ja, litt</i>	<i>Ja, definitivt</i>
	%	%	%	%	%
Jeg tror jeg kommer til å tenke meg litt om før jeg drikker neste gang	29,6	33,2	18,7	14,2	4,2
KOLON har fått meg til å være mer bevisst på hva jeg serverer på fest	32,9	30,2	17,1	14,0	5,8
Jeg har blitt flinkere til å oppdage drikkepress	29,1	25,4	20,2	17,7	7,6
Jeg har fått flere argumenter for å ikke drikke	33,4	29,5	16,4	12,8	7,9
Etter forestillingen har jeg fått større forståelse for ungdom som velger å ikke drikke	20,7	16,5	22,6	27,1	13,1

* Respondenter som har oppgitt at de aldri drikker eller bare har smakt noen få ganger er utelatt i tabellen

De elevene som svarte bekreftende på at de drakk alkohol, ble også bedt om å svare på spørsmålet om de hadde drukket mindre enn vanlig den siste måneden (det vil si i måneden etter at KOLON hadde besøkt skolen). Litt i overkant av 40 prosent svarte positivt på dette spørsmålet, se Tabell 25.

Tabell 25. Har du drukket mindre enn vanlig siste måneden? Prosent

	<i>Ja</i>	<i>Nei</i>
	<i>%</i>	<i>%</i>
Har du drukket mindre enn vanlig siste måneden?	41,4	58,6

For å angi hvorvidt et redusert alkoholforbruk av elevene ble tolket som å kunne tilbakeføres til KOLON-forestillingen, ble elevene som svarte ”ja” på spørsmålet i tabellen over også stilt spørsmålet: ”Hvis ja, tror du endringen skyldes KOLON-forestillingen”. En andel på 4,6 prosent mener at dette helt og holdent er en konsekvens av forestillingen, mens 13,9 prosent sier at årsaken ikke alene skyldes KOLON-forestillingen.

Tabell 26. Hvis ja, tror du endringen skyldes KOLON-forestillingen? Prosent

	<i>Ja, i stor grad</i>	<i>Ja, men ikke KOLON alene</i>	<i>Nei, ikke i det hele tatt</i>	<i>Vet ikke</i>
Hvis ja, tror du endringen skyldes KOLON-forestillingen?	4,6	13,9	68,8	12,7

3.3 Sammenligning av umiddelbare og bearbejdede inntrykk

Som det går fram av metodedrøftingen i rapporten, er det verken hensiktsmessig eller mulig innenfor dette prosjektets budsjett å gå inn å måle faktisk endring av drikkevaner eller holdninger til alkohol over en viss tid før, under og etter at KOLON har vært på skolen. Vi har likevel stilt respondentene i de to utvalgene noen spørsmål som var helt like, og vi vil i dette avsnittet trekke fram et utvalg av disse og se på likheter og forskjeller. Avsnittet vil på denne måten synliggjøre hvor godt inntrykkene fra forestillingen har klart seg etter en måneds tid. Dersom inntrykkene og argumentene fremdeles holder, er det et tegn på at forestillingen har hatt en rusforebyggende effekt. Tabellene under viser hvordan svarandelene fra henholdsvis utvalg 1 og utvalg 2 fordeler seg på disse spørsmålene.

Som vi ser av Tabell 27 er fordelingen av svarene ganske like for utvalg 1 og 2. Dette viser at inntrykkene fra forestillingen har en varighet som i det minste går ut over én

måned. En andel på 79,6 prosent av respondentene i utvalg 1 og en andel på 70,4 prosent av respondentene i utvalg 2 har hatt positive opplevelser med forestillingen.

Tabell 27. Sammenligning av de to utvalgene i forhold til spørsmålet ”Hva synes du om forestillingen?” Prosent

Hva synes du om forestillingen?	Veldig dårlig	Litt dårlig	Både og	Litt bra	Veldig bra
	%	%	%	%	%
Utvalg 1	2,6	4,6	13,3	32,6	47,0
Utvalg 2	3,4	4,7	21,5	26,8	43,6

Det er litt færre i utvalg 2 som er positive til forestillingen, og litt flere som har et mer ambivalent forhold forestillingen. De som er klart negative er omtrent de samme, og ganske få.

Det er heller ingen store forskjeller mellom utvalgene når det gjelder hva elevene sier at de har fått ut av forestillingen (se Tabell 28), men vi ser en svak tendens til ”normalisering” av svarene. Det er, med unntak av spørsmål 5, færre som er veldig negative eller veldig positive. Det ser dermed ut for at det er flere elever i utvalg 2 som ”ikke i det hele tatt” har latt seg inspirere av KOLON-forestillingen.

Tabell 28. Sammenlikning av resultater (Del I). Utvalg 1 og 2*. Prosent

	Nei, ikke i det hele tatt	Nei, tror ikke det	Vet ikke	Ja, litt	Ja, definitivt
	%	%	%	%	%
(1) Det var bedre enn å ha undervisningstime	7,1 (4,0)	2,8 (2,9)	3,7 (5,5)	8,6 (12,9)	77,8 (74,7)
(2) Det er bedre at folk på min egen alder setter fokus på dette med bruk av alkohol, enn at voksne gjør det	6,3 (3,0)	5,7 (4,0)	20,1 (25,3)	30,5 (32,6)	37,4 (35,2)
(3) Forestillingen handlet mer om rusmidler enn om sex	5,2 (3,1)	9,6 (11,2)	17,3 (29,9)	34,0 (29,4)	34,0 (26,4)
(4) Jeg er blitt litt nysgjerrig på hva slags ungdom som er med KOLON/Juvente	19,2 (19,4)	17,0 (24,3)	22,6 (21,1)	29,2 (26,7)	11,9 (8,5)
(5) KOLON har inspirert meg til å ikke drikke ved anledninger der mine venner gjør det	28,0 (40,1)	28,0 (24,2)	23,6 (19,4)	11,9 (10,7)	8,5 (5,6)

*Svarprosjenter fra utvalg 2 i parentes

Til tross for at det er langt flere fra videregående skole i utvalg 2 enn i utvalg 1, er svarene fra de to utvalgene på utsagnet ”forestillingen vil ha/har hatt en innvirkning på min holdning til alkohol” veldig like (Tabell 29). Legg likevel merke til at spørsmålet som ble stilt overfor utvalg 1 var *om* det ville ha en innvirkning, altså om de var motivert for å la seg påvirke, mens utvalg 2 ble bedt om å rapportere *kilden for* eventuelle endringer eller forsterkninger av holdninger til alkohol. Til sammen henholdsvis 17,4 (utvalg 1) og 17,1 (utvalg 2) prosent av elevene tilskriver KOLON noe av æren for deres holdning til alkohol.

Tabell 29. Sammenlikning av resultater (Del II). Utvalg 1 og 2. Prosent

	<i>Nei, ikke i det hele tatt</i>	<i>Nei, tror ikke det</i>	<i>Vet ikke</i>	<i>Ja, litt</i>	<i>Ja, definitivt</i>
Jeg tror forestillingen <i>vil ha</i> en innvirkning på min holdning til alkohol (Utvalg 1)	32,3	32,0	18,3	12,4	5,0
Forestillingen <i>har hatt</i> en innvirkning på min holdning til alkohol (Utvalg 2)	34,9	30,6	17,3	11,2	5,9

4 Konklusjon

Denne rapporten er resultatet av et nærmere blikk på hvilken innvirkning KOLON teaterforestilling for skoleåret 2004/2005 har hatt på de ungdommene som har sett forestillingen. Fokuset er på elevenes opplevelse av forestillingen og deres egen rapportering av holdninger til, og bruk av, alkohol og andre rusmidler. Rapporten har samtidig forsøkt å problematisere kravene som stilles fra Sosial- og helsedirektoratet i forhold til å kunne påvise, eller i det minste sannsynliggjøre at et gitt tiltak har en rusforebyggende effekt, og argumenterer for en viss nøkternhet i forhold til de krav som stilles. Rapporten bygger sitt metodevalg på et mer retorisk perspektiv, der det er kvaliteten av opplevelsene og de argumentene som blir presentert i forestillingen, som i første rekke avgjør i hvilken grad forestillingen har et potensial til å kunne gi ungdommene nye og opplysende perspektiver på alkoholbruk. Dette er igjen perspektiver som de tar med seg videre på flere arenaer og i sin konstruksjon av seg selv som autonomt individ (se kapittel 2.2.2). Rapporten bygger sine konklusjoner på kvantitative og kvalitative data innhentet i perioden 16.10.2004 – 31.1.2005.

Generelle inntrykk

For det første ser vi klart fra resultatene fra de to utvalgene i undersøkelsen at elevene har satt stor pris på forestillingen på et generelt nivå. Mellom 70 og 80 prosent av ungdommene i begge utvalgene synes forestillingen var god. Både rollefigurene og situasjonene rollefigurene kom opp i, ble oppfattet som troverdige, og er dermed kanskje relevante for elevenes egen hverdag. Underbygget av det teoretiske fundamentet i undersøkelsen er det dermed sannsynlig at forestillingen, og tema fra forestillingen, vil bli diskutert elevene seg i mellom også på andre arenaer enn bare i skolen. Dette blir også underbygget av svarene fra utvalg 2, der i overkant av 60 prosent av elevene faktisk hadde snakket om forestillingen med venner i etterkant av besøket fra KOLON. Det er også sannsynlig at samtalene med venner om stykket var av en positiv karakter, ettersom vi bare ser tegn til en svak ”normalisering” av den positive oppfatningen av stykket i det utvalget som ble spurt ca en måned etter å ha sett forestillingen. Utvalgene var jo svært like i sin oppfatning av forestillingen, så en viss sammenligning kan man tenke seg. De negative oppfatningene av stykket var like få og omtrent konstante i begge utvalgene. KOLON kan dermed sies å ha etterlatt seg relativt bærekraftige argumenter i ”alkoholdebatten” blant ungdommen.

For det andre ser vi at nærmere 60 prosent av ungdommene i utvalg 1 har en felles oppfatning av hva som er tema i forestillingen, nemlig bruk av alkohol og forelskelse. Elevene i dette utvalget har også i stor grad identifisert hva som er de viktigste budskapene i forestillingen. Det ser dermed ut til at KOLON har klart å formidle budskapet på en overbevisende måte. Dette underbygges også av resultatene fra begge utvalgene som viser at henholdsvis 50 prosent (utvalg 1) og 40 prosent (utvalg 2) sier at de har fått større forståelse for ungdom som velger å ikke drikke. Spesielt resultatene fra utvalg 2 viser en viktig holdningsendring. De 40 prosentene som bekrefter at de har endret syn på medelever som ikke drikker, er selv elever som drikker.

I forhold til KOLONs eget mål om å ”skape insitament til bevisste valg om [...] å være solidarisk i en situasjon hvor man velger et lavt forbruk på grunn av hensynet til medmennesker” (se kapittel 1.1) kan også en økt forståelse for elever som ikke drikker være en form for solidaritet.

For det tredje ser vi i relasjon til første punkt over, at mellom 37 og 45 prosent av ungdommene i utvalg 1 gir uttrykk for å kjenne igjen venner i en av rollefigurene i stykket, og 59 prosent av elevene i utvalg 2 rapporterer om en slik gjenkjennelse. Så mange som halvparten av jentene i utvalg 1 kjente igjen seg selv i en av rollefigurene. Tilsvarende tall for guttene er litt over 40 prosent. Vi kan kanskje spekulere i om jenters evne til selvrefleksjon er større i denne alderen enn hos guttene, men resultatet må også sees i lys av at det bare var én mannlig rollefigur i stykket. Men at det er lettere å kjenne igjen venner i ulike portretteringer, enn seg selv, er ikke noe overraskende funn.

Det fjerde, og kanskje mest interessante funnet i undersøkelsen, sett fra et direkte forebyggende perspektiv, finner vi imidlertid i utvalg 2. Så mange som 40 prosent av ungdommene i utvalget (som samtidig har svart at de drikker) oppgir at de har drukket mindre den siste måneden (altså i tiden etter besøket fra KOLON). Når det gjelder i hvilken grad de selv oppgir KOLON som årsaken til denne nedgangen i forbruk, er imidlertid bildet litt annerledes. I underkant av 20 prosent oppgir KOLON som den avgjørende (eller en av flere avgjørende) årsaken til det reduserte forbruket.

Det kan være flere grunner til at ”bare” 20 prosent av de som oppgir lavere forbruk siste måned, helt eller delvis krediterer KOLON for dette. For det første må resultatet sees i forhold til spørsmålet om selvinnsett. Ungdom har generelt vanskelig for å tilskrive andre personer/hendelser avgjørende innvirkning på egen atferd. For det andre vil reduksjon i forbruk etter forestillingen også måtte sees som et resultat av en serie konkrete forhandlinger om en skulle drikke eller ikke med signifikante andre, og der KOLON ikke nødvendigvis var en ”forhandlingspart”. KOLON kan ha vært avgjørende for at det i det hele tatt ble en forhandling om man skulle drikke eller ikke, men blir ikke kreditert fordi de rett og slett ikke var der da avgjørelser om å ikke drikke ble tatt. Vi velger derfor å tolke resultatene om en reduksjon i alkoholforbruk delvis i favør KOLON. Gruppen er en like sannsynlig kandidat til resultatet som en hvilken som helst annen påvirkningskilde rettet mot målgruppen.

Forbedringspotensial

Når det så gjelder KOLONs forbedringspotensial, må dette først og fremst sees i lys av at det settes opp et nytt stykke hvert år. Teatergruppen har dermed det samme presset på seg til å prestere som en hvilken som helst annen teatertrupp. Det ser likevel ut til at årets forestilling for det første appellerer i noe større grad til jenter enn til gutter i den aktuelle målgruppen. Jentene er generelt mer positive til stykket, kjenner seg i større grad igjen i rollefigurene i stykket og er generelt mer positive til å la KOLON ha en innvirkning på deres holdninger til, og bruk av alkohol. Dette er ikke bare et urovekkende resultat ettersom vi ser en tendens til utviklingen av en negativ trend i drikkekulturen blant jenter.

For det andre ser det ut til at stykket mister litt av sin innvirkning blant ungdommer som drikker ofte. Dess oftere respondentene drikker, dess mindre innvirkning tror

respondentene at forestillingen vil ha på eget forbruk. Disse ungdommene viser dessuten mindre forståelse for andre som ikke drikker enn de som har et mer moderat forbruk. Drikkehyppighet henger også sammen med villigheten til å reflektere over eget drikkemønster, og villigheten til å innlate seg på eksperimenter med å la være å drikke i situasjoner der venner drikker. Det ser ut til at stykket appellerer noe mer til de yngre tilskuerne enn til de litt eldre, men dette er ikke noen sterk sammenheng.

For det tredje, og dersom vi skulle sette fingeren på noe som er litt utenfor RFs mandat så måtte det bli om KOLON burde se nærmere på målsettingen om å utsette debutalder og valg av primær målgruppe i forhold til den allerede godt dokumenterte debutalderen for norske ungdommer. Intensjonen til KOLON er primært å drive forebyggende og opplysende arbeid inn mot videregående skole, men ettersom debutalderen i snitt ligger på 14,5 år (og som tilsvarer elever i 8. og 9. klasse) i Norge, kan dette virke litt utenfor rekkevidde. Både etterspørsel etter forestillingen fra ungdomsskolene og responsen på teaterstykket fra 10. klasseelever tilsier imidlertid at dette er en vel så viktig målgruppe som elever i videregående skole.

Sammenfattet kan vi dermed si at selv om KOLON "bare" har en stor og positiv innvirkning på 15-20 prosent av elevene i undersøkelsen, har de likevel klart å etterlate seg et inntrykk som har inspirert til videre diskusjoner blant de elevene som har sett stykket. De har dermed til en viss grad klart å lansere seg selv som en "signifikant andre" i den kontinuerlige forhandlingen om makt og mening i den enkelte sitt liv. Temaet "drikke eller ikke drikke" har dermed på en legitim måte blitt satt på dagsorden på de stedene KOLON har besøkt, og vi tror dette er en medvirkende årsak til den egenrapporterte nedgangen i drikking i etterkant av forestillingen.

I den optiske innlesningen av spørreskjemaene er det ikke mulig å registrere eventuelle kommentarer elevene har gjort utenfor de fastsatte boksene på skjema, men ved en rask gjennomblading fant vi likevel en liten hilsen til KOLON som vi godt kan ta med. Utsagnet var underskrevet med navn, men det har vi tatt bort av hensyn til personvern. I hvilken grad "Jente X" er representativ for utvalgene har vi allerede sagt noe om, men slik vi ser det, er det beste KOLON på "en vitenskapelig etterprøvbar" måte kan håpe på å dokumentere effekten av, nettopp det "Jente X" gir uttrykk for;

*"Vil seie at eg digga forestillinga,
holdt på å le meg i hjel... men samtidig
lærte eg noko nytt!
Kunne godt ha tenkt meg å vere med,
Kunne ha sett stykke tusen ganger til!*

Jente X"

5 Referanser

- (2003). Forskning på rusmiddelfeltet. NOU 2003:4.
- (2003). Planlegging og evaluering av forebyggende arbeid - en veiledning. Sosial- og helsedirektoratet.
- (2003). Regjeringens handlingsplan mot rusproblemer 2003-2005. Sosialdepartementet.
- Berger, P. L. and T. Luckmann (1966). Den samfundsskabte virkelighed : en videnssociologisk afhandling. [København], Lindhardt og Ringhof.
- Dale, E. L. (1999). Utdanning med pedagogisk profesjonalitet. Oslo, Ad notam Gyldendal.
- Darnell, F. and A. Hoem (1996). Taken to extremes : education in the Far North. Oslo, Scandinavian University Press.
- Fekjær, H. O. (2004). Rus : bruk, motiver, skader, behandling, forebygging, historie. Oslo, Gyldendal akademisk.
- Habermas, J. (1984). The theory of communicative action. London, Heinemann.
- Hauge, H. (1992). K. E. Løgstrup : en moderne profet. København, Spektrum.
- Hegel, G. W. F. and D. Østerberg (1999). Åndens fenomenologi. Oslo, Pax.
- Lévinas, E. (1996). Totalitet og uendelighed : et essay om exterioriteten. København, Hans Reitzel.
- Lysgaard, S. (1961). Arbejderkollektivet : en studie i de underordnedes sosiologi. Oslo, Universitetsforlaget.
- Mead, G. H. (1962). Mind, Self & Society from the standpoint of a social behaviorist. Chicago, The University of Chicago Press.
- Nortvedt, P., Z. Bauman, et al. (1996). Nærhetsetikk. Oslo, Ad notam Gyldendal.
- Pervin, L. A. and O. P. John (1997). Personality : theory and research. New York, Wiley.
- Smith, L. and S. E. Ulvund (1991). Spedbarnsalderen. Oslo, Universitetsforl.
- Stacey, R. D. (2001). Complex responsive processes in organizations : learning and knowledge creation. London, Routledge.
- Wittgenstein, L. (1997). Filosofiske undersøkelser. Oslo, Pax.

Vedleggstabeller

I denne delen av rapporten gjengis frekvenstabeller som ikke er tatt med i kapittel 3, uten ytterligere kommentarer. Tabellene er ordnet i to deler: Første del inneholder opplysninger fra undersøkelsen rett etter forestillingen, mens del to har opplysninger fra undersøkelsen som ble gjennomført en-to måneder etter at KOLON hadde spilt teaterstykket ved skolen.

Spørreundersøkelse umiddelbart etter forestillingen

Tabell 30. Hvor ofte drikker du alkohol? Etter kjønn. Prosent

		<i>Kjønn</i>	
		Jente	Gutt
		Hvor ofte drikker du alkohol?	Hvor ofte drikker du alkohol?
Jeg drikker ikke	%	22,1	28,2
Jeg har bare smakt noen få ganger	%	9,3	15,4
Av og til, men ikke hver måned	%	27,5	23,9
Jeg drikker alkohol 1-3 ganger i måneden	%	32,4	23,9
Jeg drikker alkohol hver uke	%	8,8	8,5
Total	%	100,0	100,0

Tabell 31. Hvor ofte drikker du alkohol? Etter studieretning. Prosent

		<i>Studieretning</i>		
		Ungdomsskole	Allmennfag*	Yrkesfag*
Jeg drikker ikke	%	40,5	17,9	7,0
Jeg har bare smakt noen få ganger	%	19,1	8,9	2,8
Av og til, men ikke hver måned	%	22,9	22,3	35,2
Jeg drikker alkohol 1-3 ganger i måneden	%	12,2	37,5	46,5
Jeg drikker alkohol hver uke	%	5,3	13,4	8,5
Total	%	100,0	100,0	100,0

* allmennfag og yrkesfag omfatter både grunnkurs og VK1

Tabell 32. Hvor ofte drikker du alkohol? Etter alder. Prosent

		14 år	15 år	16 år	17 år	18 år og eldre
Jeg drikker ikke	%	31,3	38,9	16,5	9,1	3,3
Jeg har bare smakt noen få ganger	%		16,0	9,1		10,0
Av og til, men ikke hver måned	%	43,8	19,8	24,8	50,0	33,3
Jeg drikker alkohol 1-3 ganger i måneden	%	25,0	17,6	41,3	27,3	36,7
Jeg drikker alkohol hver uke	%		7,6	8,3	13,6	16,7
Total	%	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Tabell 33. Lærte du noe om jenter/gutter du ikke visste fra før? Prosent

	Nei %	Ja %	Vet ikke %	Total %
Lærte du noe om jenter som du ikke visste fra før?	87,0	4,9	8,1	100,0
Lærte du noe om gutter som du ikke visste fra før?	79,1	8,1	12,8	100,0

Tabell 34. Ble teaterstykket diskutert i klassen før forestillingen? Prosent

	Nei %	Ja %	Vet ikke %
Ble teaterstykket diskutert i klassen før forestillingen?	76,8	12,5	10,7

Tabell 35. Synes du rollefigurene/situasjonene var troverdige? Fordelt på drikkehyppighet. Prosent

		<i>Nei</i>	<i>Ja</i>	<i>Vet ikke</i>
		%	%	%
Jeg drikker ikke	Synes du rollefigurene i stykket var troverdige?	15,2	48,1	36,7
	Synes du situasjonene rollefigurene kom opp i var troverdige?	11,5	51,3	37,2
Jeg har bare smakt noen få ganger	Synes du rollefigurene i stykket var troverdige?	2,8	52,8	44,4
	Synes du situasjonene rollefigurene kom opp i var troverdige?	2,7	67,6	29,7
Av og til, men ikke hver måned	Synes du rollefigurene i stykket var troverdige?	7,2	63,9	28,9
	Synes du situasjonene rollefigurene kom opp i var troverdige?	13,6	66,7	19,8
Jeg drikker alkohol 1-3 ganger i måneden	Synes du rollefigurene i stykket var troverdige?	14,7	51,6	33,7
	Synes du situasjonene rollefigurene kom opp i var troverdige?	11,6	68,4	20,0
Jeg drikker alkohol hver uke	Synes du rollefigurene i stykket var troverdige?	42,9	25,0	32,1
	Synes du situasjonene rollefigurene kom opp i var troverdige?	32,1	35,7	32,1

Spørreundersøkelse en måned etter forestillingen

Tabell 36. Hvilke organiserte fritidsaktiviteter er du med i? Prosent*

Ingen	23,7
Idrettslag	42,4
Musikk	18,9
Kristen forening	8,9
Humanitær forening (Røde Kors el)	2,2
Kommunal fritidsklubb	6,6
Politisk organisasjon	3,4
4H/ungdomslag	4,1
Miljø/naturvernorganisasjon	1,0
Annet	32,0

* Totalsummen blir over 100 fordi elevene kunne sette flere kryss

Tabell 37. Regler hjemme om alkoholforbruk. Prosent

<i>Hvilke regler har dere hjemme om ditt alkoholforbruk?</i>		
At jeg overhodet ikke får drikke alkohol	%	7,5
At jeg ikke får lov til å drikke alkohol før jeg er 18 år	%	41,8
At jeg får lov til å drikke sammen med de voksne jeg bor sammen med	%	5,3
At jeg får lov til å drikke bare jeg kommer hjem innen et bestemt tidspunkt	%	15,6
At det kommer an på hvordan jeg oppfører meg når jeg drikker	%	8,8
At jeg kan gjøre som jeg vil	%	5,4
Vet ikke/har ingen regler	%	15,6

Tabell 38. Hva synes du om forestillingen? Prosent

	<i>Veldig bra</i>	<i>Ganske bra</i>	<i>Helt grei</i>	<i>Ganske dårlig</i>	<i>Veldig dårlig</i>
	%	%	%	%	%
Hva synes du om forestillingen?	43,6	26,8	21,5	4,7	3,4

Tabell 39. Ble teaterstykket diskutert i klassen før eller etter forestillingen? Prosent

	<i>Før</i>	<i>Etter</i>	<i>Både før og etter</i>	<i>Ingen av delene</i>
	%	%	%	%
Ble teaterstykket diskutert i klassen før eller etter forestillingen?	2,9	33,6	25,3	38,3

Tabell 40. Svar på to utsagn om gjenkjennelse i rollefigurene. Prosent

	<i>Ja, veldig</i>	<i>Ja, litt</i>	<i>Nei, ikke noe særlig</i>	<i>Nei, ikke i det hele tatt</i>	<i>Vet ikke</i>
	%	%	%	%	%
Kjente du deg igjen i noen av rollefigurene i stykket?	5,5	30,5	34,8	16,5	12,7
Kjente du igjen noen av vennene dine i rollefigurene i stykket?	18,0	40,8	22,6	9,6	8,9

Tabell 41. Kjenner du noen som bruker følgende rusmiddel? Prosent

		<i>Nei</i>	<i>Ja, blant mine venner</i>	<i>Ja, men ikke blant mine venner</i>
Øl	%	3,8	87,4	8,9
Vin	%	15,3	64,0	20,7
Brennevin (ikke hjemmebrent)	%	24,2	61,2	14,6
Rusbrus	%	6,8	84,2	9,0
Hjemmebrent	%	37,9	41,5	20,5
Sniffestoffer (lim, bensin eller andre løsemidler)	%	77,9	9,1	13,0
Cannabis (hasj eller marihuana)	%	51,1	21,6	27,3
Ecstasy	%	81,7	5,6	12,7
Tabletter (brukt for å bli ruset)	%	78,9	7,9	13,3
Andre rusmidler	%	62,5	20,3	17,2

Tabell 42. Har du selv noen gang prøvd følgende rusmiddel? Prosent

<i>Har du selv noen gang prøvd...</i>		<i>Nei, aldri</i>	<i>1 gang</i>	<i>2-5 ganger</i>	<i>Mer enn 5 ganger</i>
Øl	%	19,7	14,9	19,7	45,7
Vin	%	25,0	24,4	23,1	27,6
Brennevin (ikke hjemmebrent)	%	47,2	9,5	13,1	30,2
Rusbrus	%	27,0	11,3	16,6	45,1
Hjemmebrent	%	67,1	9,4	10,5	13,0
Sniffestoffer (lim, bensin eller andre løsemidler)	%	96,7	1,5	1,1	,7
Cannabis (hasj eller marihuana)	%	88,6	4,9	2,7	3,8
Ecstasy	%	98,9	,7	,0	,4
Tabletter (brukt for å bli ruset)	%	97,3	1,3	,9	,5
Andre rusmidler	%	90,0	3,5	2,2	4,4

Tabell 43. Kunne du tenke deg å la være å drikke? Prosent

<i>Kunne du tenke deg å la være å drikke?</i>	
Ja	% 22,8
Ja, men bare frem til jeg er 18	% 14,7
Nei	% 39,2
Vet ikke	% 23,3

Tabell 44. Hvor godt stemmer disse utsagnene? Prosent

<i>Ungdom som ikke drikker er ...</i>	<i>Stemmer svært godt</i>	<i>Stemmer ganske godt</i>	<i>Både og</i>	<i>Stemmer ganske dårlig</i>	<i>Stemmer svært dårlig</i>
	%	%	%	%	%
... er kjedelige	3,1	4,8	26,1	19,6	46,4
... er kule	16,8	13,2	44,5	11,5	13,9
... er prektige	6,0	11,6	45,3	15,9	21,2
... tør å skille seg ut	27,8	26,5	30,8	6,5	8,4
... er som all annen ungdom	33,3	20,5	29,5	8,5	8,2

Tabell 45. Tidligere rusmiddelundervisning. Prosent

<i>Har du hatt noen undervisning om alkohol eller andre rusmidler på ungdomskolen eller videregående?</i>	<i>Ja</i>	<i>Nei</i>	<i>Vet ikke</i>
	%	%	%
Vi har jobbet med det som prosjekt eller annen elevstyrt undervisning	63,7	24,1	12,2
Læreren har snakket om det	87,2	7,1	5,8
Vi har hatt besøk av politiet som snakket om det	53,4	38,3	8,4
Vi har hatt besøk av en tidligere rusmisbruker	34,5	58,8	6,7
Vi har hatt besøk av andre som har snakket om det	36,4	45,7	17,8
Vi har sett film eller video	56,5	28,0	15,6
Vi har sett KOLON teater	90,4	5,2	4,4
Vi har gjort andre ting	27,2	35,0	37,9

Tabell 46. Opplevd utbytte av tidligere rusmiddelundervisning. Prosent

	<i>Ja</i>	<i>Nei</i>
	%	%
...vits i å jobbe med det som prosjekt eller annen elevstyrt undervisning?	83,9	16,1
...vits i at læreren har snakket om det?	76,9	23,1
...vits i besøk av politiet som har snakket om det?	84,2	15,8
...vits i besøk av en tidligere rusmisbruker?	83,7	16,3
...vits i besøk av andre som har snakket om det?	65,5	34,5
...vits i å se film eller video?	74,3	25,7
...vits i å se KOLON teater?	76,2	23,8
...vits i å gjøre andre ting?	61,3	38,7